Múltidéző

A Fővárosi Pedagógiai Intézet
Évfordulós Kiadványa

MÚLTIDÉZŐ

A KILENC ÉVTIZED TÖRTÉNETÉT BEMUTATÓ ÍRÁSOK, SZEMELVÉNYEK

FŐVÁROSI PEDAGÓGIAI INTÉZET
BUDAPEST, 2002

MEGJELENT A FŐVÁROSI PEDAGÓGIAI INTÉZET ALAPÍTÁSA
90. ÉVFORDULÓJÁNAK ÉVÉBEN

Írták:
Foki Tamás
Hunyadi Zoltán
Kozák Zsuzsanna

Szerkesztette és előszó:
Kovács Tibor

Borítóterv:
Kiss László

Fakszimile oldalak nyomdai előkészítése:
Borbély Imre
Kiss László

Kiadja a Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest
Felelős Kiadó: Bencze Lajos igazgató
Készült a Jász Nyomdában 500 példányban

Előszó

1912 – mindössze egy évszám – talán nem is a legismertebb -, de nekünk, az intézet dolgozóinak a *legfontosabb*. Ebben az évben, február 1-jén kezdte meg működését a Fővárosi Pedagógiai Intézet jogelődje a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium. Ez a tény talán eltörpül a világszenzációk és világtörténelmi események mellett – Titanic katasztrófája, Kína köztársaság lesz, létrejön az önálló Albán állam, Olimpia Stockholmban stb. -, de jelentőségét a hazai nevelés történetében sokszor és sokan méltatták, méltatják és méltatni fogják. Az alapítók szándéka 1912-ben egy korszerű – a kor követelményeinek megfelelő, sőt egyes elemeiben azon túlmutató – intézményt hívott életre. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium létrejöttében Bárczy István polgármester és Dr. Weszely Ödön tanulmányi felügyelő - majd az intézmény első igazgatója – szerzett el nem évülő érdemeket. Milyen szándék vezérelte az alapítókat, és milyen feladatot képzeltek el az új intézménynek? Erről talán a legteljesebben és legszebben Bárczy István szólt megnyitó beszédében:

> „Ez az új intézmény még sokak előtt talán idegen, de remélem, hogy rövid idő alatt nemcsak ismerős lesz, hanem *kedves gyülekező helye a főváros tanítóságának, hová örömmel és szeretettel fog jönni, hogy fárasztó és nehéz munkája után, letéve az élet nyomasztó gondjait, merítsen a kultúra kristálytiszta forrásából, felüdüljön és megerősödjék.*"

A Pedagógiai Szemináriumnak „nagy általános" feladata volt, hogy a „tanítóságnak művelődési törekvéseit és szellemi törekvéseit kielégítse". Weszely Ödön, Budapest Székesfőváros Tanácsához írt előterjesztésében úgy írta le a létrehozandó intézmény alapfeladatát, hogy az szinte a mának is szól:

„ez az intézmény:

- bizonyos *továbbképző* szellemi munka helye,
- hogy itt a tanítók bizonyos *önművelő*,
- a pedagógiát *továbbfejlesztő*,

- a főváros iskoláinak *színvonalát emelő szellemi munkát folytatnak.*"

Milyen teljes ez a hitvallás, de milyen nehéz ennek megfelelni a múltban és a jelenben egyaránt. A pedagógusok vállára minden időben nagy teher nehezedett, melynek két kulcseleme a *felelősség* és a *megfelelés*. Felelősség azért, hogy a felnövekvő nemzedék korszerű és használható ismeretet kapjon és mellé természetesen jó nevelést. A megfelelés mindennek a gyakorlati megvalósulása. Ezt kel nekünk sajátos lehetőségeinkkel, eszközeinkkel és módszereinkkel *segíteni*, úgy hogy ez az iskolai munka színvonalát és hatékonyságát növelje. Az intézet munkáját a mában is úgy kell szerveznünk, hogy alkalmat adjon a „tudományos és szakszerű munkásságra" és - Weszely Ödön szavaival élve – „a tudományos és pedagógiai életnek *tűzhelye*" legyen. Akkor leszünk igazi szellemi műhely, ha ennél a tűzhelynél minél többen tudnak melegedni, s ebből a melegségből mind többet visznek magukkal a mai kor „lámpásai", tanító és tanár kollégáink. Bárczy István korábban már idézett megnyitó beszédét így zárta:

> „ Midőn a Pedagógiai Szemináriumot megnyitom és rendeltetésének átadom, kívánom, hogy ezt a fontos *hivatását* minél *tökéletesebben* , minél nagyobb *sikerrel* teljesítse."

Az intézmény életét elindító „szép üzenet" időtállónak bizonyult, kiállta a kilenc évtized próbáját. Mi sem mondhatunk mást a mában. A Fővárosi Pedagógiai Intézetben végzett munkánkat *hivatásnak* tekintjük, szeretnénk ezt mind *tökéletesebben* végezni és bízunk abban, hogy a *siker* sem marad el. Ezen és ezért fáradoznak nap mint nap, és kívánnak az olvasónak kellemes múltbéli barangolást és hasznos időtöltést a:

Fővárosi Pedagógiai Intézet dolgozói

AZ ALAPÍTÁS ÉVE
1912

Kozák Zsuzsanna

KILENCVEN ÉVVEL EZELŐTT

Három emberöltő. A dédnagyanyánk és -nagyapánk. Nosztalgiázzunk-századelő. Faludy-ráncok. Mit jelent az, hogy *kilencven éve...*? Kilencven az már majdnem száz. Az két világháború. Az, hogy nincsen köztünk egy sem, aki a „fővárosi tanítóság továbbképzésének nagyfontosságú kulturális hasznára hivatott"[1] Pedagógiai Szeminárium megnyitásáról a friss Budapesti Hírlapból értesült volna. Széttöredezik az újság a kezemben, mint a gipsz. Még olvasható...

Az olasz-török háborúról, a kínai forradalomról, a horvát országgyűlés föloszlatása miatti zágrábi tüntetésekről számol be a Budapesti Hírlap 1912. február 2-ai száma. Európa figyel, tájékozódik, politizál. Néhány éve „véres vasárnapként" jegyezte fel a cári palota előtti vérfürdő napját, elborzadt a Los Angeles-i földrengések és tűzvészek hírére, de volt már párizsi világkiállítása, és elbűvölték az első repülőgépek, metrók és futószalagok. Míg hatalmas táblákkal tüntetnek a munkásszervezetek, tömegessé válik a munkanélküliség, milliók vándorolnak a tengerentúlra, a tudomány és a kultúra virágzása káprázatatóan sokszínű életmódot biztosít az európai polgárnak. Élvezi az ipari forradalom következményeit: a személyes kényelmét, a higiéniát, az egészséges étrendjét, a kultúra kiteljesedő értékeit. Az új technikai találmányok a köznapi életvitelt részleteiben alakítják át, például a lakás- és közvilágítással megnyújtják a polgár munkaidejét, és az alsóbb néprétegek számára is lehetővé teszik az esti olvasást. Az emberek bújják a könyveket és folyóiratokat: a műveltség, a tájékozottság a társasági élet belépője, de divat a társadalom valamennyi rétegében. A hölgyeket újabban érdeklik a jogaikról, a világméretűvé lett nőmozgalomról szóló írások, de felajzza őket a bécsi orvos, *Sigmund Freud* tudománya, a pszichoanalízis híre is. A politikai botrányok és az álomfejtés izgalma ellenére a nők többségének figyelmét mégis egészen más köti le: a párizsi divat. A szebbik nem hatalmas kalapokat kezd hordani, amelyek díszítését *Marcel Proust* madártollakhoz és konyhakerthez hasonlítja. Még a berlini nők is lépést tartanak a divattal, amiről gyakran a lóversenypályákon adnak

tanúbizonyságot. A Vilmos császári Németországban már nem a poroszos visszafogottság dívik, hanem a pompa, a ragyogás és hivalkodás.

Ezerkilencszáztizenkettő az az év, mikor a világ legnagyobb luxusgőzhajója büszkén első útjára indul Southamptonból New Yorkba a kék szalagért, mely az Atlanti óceán északi részét leggyorsabban átszelő hajónak jár. A *Titanic* katasztrófájára válaszul - még ugyanebben az évben - feltalálják a visszhangos mélységmérőt, és minden nagyobb tengerjárót szikratávíróval szerelnek fel. És még egy halálos verseny ugyanebben az esztendőben, de már valóban jégmezőkön. Robert Scott heroikus küzdelemben érkezik a brit lobogóval a Déli Sarkhoz, ahol már 33 napja ott lengeti a sarki szél az Amundsen kitűzte norvég zászlót. A brit felfedező soha többé nem tér vissza a jég fogságából.

Ezerkilencszáztizenkettő az az év, mikor Kína köztársaság lesz. Az az év, mikor a balkáni államok hadat üzennek Törökországnak, hogy azt később gyakorlatilag kiszorítsák a félszigetről. A londoni nagyköveti konferencián elhatározzák Albánia létrehozását. A demokrata *Thomas Woodrow Wilson* lesz az Egyesült Államok 28. elnöke.

Ezerkilencszáztizenkettőben egy évvel vagyunk azután, hogy *Madame Curie* kémiai Nobel-díjat is kapott a radiokémia terén és a röntgensugarak orvosi alkalmazása érdekében végzett kutatásaiért. Az orvostudomány ekkor a sportorvoslás és a szívinfarktus gyógyítása terén hoz még kiemelkedő eredményeket. Megjelenik *Freud Totem és tabu* című világhírű írása, de ebben az évben jelenti be *Adler* és *Jung*, hogy elszakadnak Freudtól és megalapítják az „analitikus" és a „komplex" pszichológiát. Ezerkilencszáztizenkettőben nyer létjogot a beszédgyógyítás (logopédia). Szerveződnek a szexuáltudomány szakemberei, folyik a harc a tabuk ellen.

1912. Stockholm: Olimpia. A régi svéd lovagvárak mintájára épült központi stadionban rekord születik már a megnyitón: 28 ország 2504 sportolója vonul fel, köztük magyarok, akik most először száznál több versenyzőt neveznek. Az osztrákok minden politikai manővere ellenére nem a Monarchia zászlaja alatt jelenünk meg (mint pl. a cseh sportolók), hanem Ungarn-feliratú tábla mögött. Háromszor húzzák fel a magyar trikolort a győzelmi árboc közepére: *Fuchs Jenő* újra aranyérmes kardvívásban, a

kardcsapat „lerohanásos" győzelmet arat, s első a céllövő *Prokopp Sándor*unk. Míg a világ az Olimpiával, az első dízelmozdonnyal és a megnyíló Panama-csatornával foglalkozik, itthoni berkekben is mozgalmas élet folyik. Megalakul a Lukács-kormány, *gróf Tisza István*t házelnökké választják, amire válaszul az MSZDP sztrájkot hirdet. Ez a leghevesebb tömegtüntetést váltja ki: százezer fővárosi és környékbeli munkás vonul az utcára. (A nap később „vérvörös csütörtök" néven vonul be a köztudatba. Ma jórészt Babits verséből emlékszik rá az utókor: 1912. május 23 Rákospalotán) *Ferenc József* Budapestre látogat, a munkások a köztársaságot éltetik, és általános választójogot követelnek. A polgári radikalizmus befolyása ellen Tisza István megindítja a *Magyar Figyelő* című folyóiratot, melynek felelős szerkesztője *Herczeg Ferenc* lesz. A lap értékrendjét meghatározza Herczeg azon nézete, miszerint az egészségesnek tartott nyugati fejlődésből azon új eszmeáramlatok hatnak Magyarországon, amelyek „az európai dekadencia termékei, [...] beteges hulladékai: a nemzetköziség, a hitetlenség és a pornográfia"[2]. A *Magyar Figyelő* igyekszik felvenni a harcot az irodalmi forradalommal is, így egyszerre ellenlapja a *Huszadik Századnak*, a *Világnak* és a *Nyugatnak*. Sorra hozza cikkeit *Jászi*, majd *Károlyi* ellen, félve, de támadja *Adyt*. A szerzők között szerepel *Ambrus Zoltán, Cholnoky Jenő, Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond, Lyka Károly* és *Germanus Gyula*.

Mit olvasunk még ezerkilencszáztizenkettőben? Tökéletes vonalú korrajz már csupán a felsorolás is: (a számtalan német nyelvű folyóirat mellett) a *Kelet Népét, a Népszavát, a Katholikus Szemlét, a Nemzetközi Életet, a Pesti Naplót, a Hetet*, a *Magyar Nyelvőrt, a Szabadgondolatot, a Magántisztviselők Lapját, a Magyarországi Ácsok Lapját, a Cipőfelsőrészkészítők Lapját*, a *Magyar Nőegyesületek Lapját*, a *Gyermeket*, a *Néptanítók Lapját*, vagy épp a *Borsszem Jankót*. No és természetesen, a már említett *Nyugat*-ot, melyben épp ezerkilencszáztizenkettőben jelenik meg *Ady Elbocsátó szép üzenet*-e, de ebben az esztendőben születik *Karinthy* írói paródiákból álló, máig kedvenc humoreszk-kötete, az *Így írtok Ti* is! *Juhász Gyula: Milyen volt..., Babits: Őszi harangozó, Kassák: Életsiratás, Balázs Béla: Misztériumok...* mind-mind ekkor látnak napvilágot. Csehországban közzéteszi *Hašek* új elbeszéléseit *Švejk, és más történetek* címmel, Oroszországban *Ahmatova* és *Blok* kötetek

jelennek meg a könyvesboltokban, Franciaországban *Anatole France* regénye, *Az istenek szomjaznak*, és *Apollinaire* azóta kultusszá lett verse, a *Mirabeau-híd* az újdonság. *Apollinaire* egyébként valami egészen mással is foglalatoskodik: ez idő tájt hozza létre *Max Jakab*bal a *Fantomas Barátainak Társaságát* (!), hogy a többi értelmiségivel együtt lelkesedjen ezért a titokzatos bűnözőért, a polgári rend ellenségéért, aki – egy korabeli műsorfüzet szerint – „egész Európát izgalomban tartja".

Fantomasról nem csak versek születtek, de az eredetileg 32 kötetből álló detektívregény hőse - *Feuillade* keze alatt - életre kelt a vetítőtermek sötétjében is. E politikailag bizonytalan idők légkörében a nézők a vásznon titokzatos módon felnagyítva láthatták viszont szorongásaikat, tét nélkül kiélhették „anarchista" vonzalmaikat. A mozi vásári látványosságból lassan családi élménnyé lesz. A filmszínházban régi legendák élednek újjá, a monumentális történelmi művek világszerte óriási hatást keltenek. A közös kultúrtörténeti témák és a technikai újítások együtt magukhoz csalogatják a mindaddig ellenálló úri közönséget is. Főként a kamerakocsi és a daru, mely lehetővé tesz olyan látványos tömegjeleneteket és azokból vágás nélküli közelképeket, melyek érzéki hatásukkal székéhez szorítják a publikumot. Ismert történetek (mint a *Prágai diák*) újrafeldolgozásait -, és történelmi epizódokat (mint a *Cabiria*, vagy a *Szevasztopol védelme*) tűznek a mozik műsorukra. A hetedik művészet akkor hódítja meg végzetesen közönségét, mikor felfedi két, mai napig ellenállhatatlan szexepiljét. Ez a sztár és a nevetés. Megkezdődik a filmdívák kultusza, a filmvászon első igazi sztárja *Asta Nielsen*, a dán „hallgatag múzsa", de ismerjük már *Mary Pickfordot* és *Lydia Borellit* is.

Nevetni pedig jó. Ezért az új műfaj, a burleszk áttörő sikere, ezért az első „slapstick-komédia"[3] (*Kohn, a bevándorló, Mack Sennet*, 1912.) azonnali világhíre. Míg Amerikában a pofozós, improvizációs kisfilmek fejlődnek, addig Franciaországban Meliès varázsol. Az egykori vásári szemfényvesztő tökéletességig fejleszti filmes trükkjeit, holdjárók, repülő emberfejek, sosemvolt-élőlények jelennek meg történeteiben. Néhány éve ugyanezzel még lebilincselte nézőit, de a rafinált trükktechnikával készült, *Az Északi sark meghódítása* 1912-ben már megbukott.

Mindössze egy év telt el azóta, hogy a hófödte Sierra Nevada és a Mojave sivatag kiszáradt völgykatlanjai ihletésére és szomszédságában az első verőfényes szabadég-műterem felépült. Ez itt a születő *Hollywood*, szó szerint „magyalerdő". Nevezetes évünkre a helyszínen már 15 újabb műterem létesül, s a világ filmiparának központjában *Adolf Zukor*, a Paramount filmvállalat alapítója játssza az egyik vezető szerepet. Itthon bemutatják „az első komoly magyar drámát" (Kertész Mihály: Ma és holnap). A magyar filmvállalat lelke *Janovics Jenő*, akinek célja „kinevelni a magyar film szakembereit, és filmre vinni a magyar irodalom legjavát". A *Kertész Mihály* rendezte Bánk bán főszerepét *Jászai Mari* játssza. Kolozsvárott forgatják a legtöbb filmet, ahol később világhírűvé lett rendezők, mint *Kertész* és *Korda* dolgoznak. Idén épp kilencven éve, hogy Budapesten megalakul az első magyar filmkészítő vállalat, a *Hunnia Filmgyár*. Professzionalizálódik a filmkészítés, megjelennek a hivatásos filmrendezők, operatőrök, kialakul a szaksajtó. Megindul a *Pesti Mozi* című szaklap, mely egyben irodalmi és politikai jelleget is ölt. A moziba járás életmód, melynek következményei vannak. Ekkor, hogy *X. Pius pápa* megtiltja a templomokban tartott filmvetítéseket – beleértve a vallásos tartalmú filmeket is! (Egy hónappal ezután a Vatikánban elkészül a külön pápai vetítő.) Ekkor, hogy a francia cenzúra megtiltja a legfrissebb bűncselekményekről és kivégzésekről szóló filmek készítését, és ekkor, hogy először megjelenik a „*Csak fölnőtteknek*" felirat a vásznon.

Teleragasztva a pesti hirdetőoszlopok az *Uránia mozi* és a *Párisi Nagy Áruház* plakátjaival, hiszen a szórakozás, művelődés mellett a vásárlás a másik kedvenc időtöltése úri és szegényebb népnek egyaránt. A régi bazár – „sok árucikk egy helyen" – versenytársaként az elegáns Andrássy úton, a Terézvárosi Casino épületének helyén megnyílt a századforduló évtizedeinek egyetlen európai színvonalú budapesti nagyáruháza. A modern, hétemeletes, szecessziós stílusú épület – a későbbi Divatcsarnok - fölött 400 személyes étterem létesült, ahonnan szép kilátás adódott, s ahonnan télen a korcsolyázást kínáló tetősétányra lehetett kijutni. A nagyáruház és a szakkereskedelmi bolthálózat térnyerésével csökken a mozgóárusok jelentősége, de még bőven akad vevője áruiknak. A késztermékekkel

kereskedők zöme nem magyar nemzetiségű, hanem többnyire szlovák, bosnyák vagy sváb. Évente kétszer fordulnak, főleg Budapest szegényebbek által lakott negyedeibe járnak vagy egyedül – gyalog -, vagy csoportosan, szekéren. A szlovák vándorárusok csipkét, kendőket árulnak, de ismertek a „drótos tótok" és az „üveges tótok is". A bosnyák bazárosok nyakukban lógó fadobozból késeket, gombokat, dohányzókellékeket kínálnak. Érdekes, hogy az azonos helyre visszajáró árus a vevőivel gyakran olyan bizalmi kapcsolatot létesít, hogy már ekkor kialakul a *részletre fizetés* szokása.

Ezerkilencszáztizenkettő Budapestjén elektromos órákat állítanak fel: ez a központi működtetésű utcajelzés kezdete. Autótaxik jelennek meg az utcákon: egyelőre 23 darab. Sötétzöldek és mélykékek. Megnyílik az újjászületett *Budapesti Állat- és Növénykert Lendl Adolf* akadémikus, zoológus elképzelései alapján, az élőlények természetes környezetét felidézve. Az állatházakat és a főkaput keleties, szecessziós stílusúra tervezik. Az elefántházhoz épített minaretet viszont hamarosan lebontják a török érzékenységet kímélendő... Nevezetes évünkben alakul meg a *Magyar Cserkészszövetség* és a *Vasas Sportegyesület*. Egy temesvári divatüzlet kirakatában egy lefátyolozott nő mutatja be a legújabb divatot, a nadrágszoknyát. (A rendőrség eltávolította a nadrágszoknyás nőt „és a közönség szomorúan oszlott szét.")

A pesti ember különös tájszólásban: „pestiesen" beszél, ami legalább annyi ellenérzést szül a kívülállókban, mint amennyi bensőségességet tartogat a benne élőknek. A pesti szívére *veszi* a dolgot, át*veszi* a leckét, ki*veszi* valamiből a részét, vagy ki*veszi* valaki alakját - a német „*nehmen*" mintájára. Kevés fogalomra sok szava van (*pali, pasas, pofa*), a jellegzetesen nagyvárosi figurákat egyéniesíti pl. a pincért *csálinger*nek, a kistisztviselőt *tintanyalón*ak, a középosztálybeli nőt *kalapos naccsága*nak becézi), *megstíröl* valakit, s ha az illető *fess*, ha *gusztán* öltözik, *imponálni* akar neki. Ha nem bírja a *strapát, meglóg*, s benne van minden *hecc*ben, *rumli*ban. Egyszóval: élete maga a *link*ség! Számosan bírálják ezt a germanizmusokkal teli, furcsa népnyelvet[4]. A nyelvészeket az a kérdés foglalkoztatja, hogy a pesti nyelv külön városi dialektus, vagy egyszerűen zsargon. *Bárczi Géza* úgy találta, hogy a pesti kifejezésmód, valamint a zsargon, bár közel kerültek egymáshoz,

mégis őrzik különállásukat, hiszen „az esetek jelentős részében a beszélő határozott tudatában van annak, hogy ő nem rendes, hanem «link» nyelvi szót használ"[5]. A nyelv idegenszerűségét a pesties „éneklő hanghordozás" még fokozza. Egy érdekes forrás szerint[6] egyesek beadványokat terjesztettek a fővárosi tanács elé a romló pesti nyelv miatti aggodalmukban. „Ki kellene irtani az úgynevezett jasszbeszédnek, detektív-nyelvnek a tisztes polgári társadalomba, rendes családok fiai közé való betolakodását; a mai apróságok már úgy beszélnek, hogy minden harmadik, negyedik szavukat, mi öregebbek már meg se tudjuk érteni, mert csak úgy röpködnek benne az előttünk érthetetlen szavak: link fiú, meglógott, srác, pasi, dohány, tyúk, künn van a vízből, üpptre, szépen, stb." Javasolja tehát a tanácsnak, hogy szólítsa fel az iskolai tantestületeket a nyelvi kultúra fölötti fokozottabb őrködésre. Beadványának volt következménye, mivel levelét a tanács továbbította a Magyar Tanítók és Tanárok Nemzeti Szövetségéhez, amely azt megtárgyalva arra a meggyőződésre jutott, hogy „a magyartalanságok kiküszöbölése elsőrendű pedagógiai követelmény". (A főváros tantestületei ezután összegyűjtötték és továbbították diákjaik beszédének magyartalanságait.)

A „diákok" kifejezés ebben az időben már a leányokat is magában foglalja: fiú- és leánygimnáziumok egyaránt működnek Budapesten, bár még különböző tananyaggal. A századfordulón hatalmas lelkesedés kíséri *John Dewey*, a chicagói tanár életszerű iskoláért folytatott küzdelmét. Hódít a reformpedagógia, a 10-es években Budapesten is felépülnek az úgynevezett *cselekvésiskolák*, melyekben már nem találunk hagyományos, merev padsorokat és a tanárt pulpitusra helyező dobogót, csak új eszközökkel felszerelt munkaszobákat és laboratóriumokat. Első ízben helyet kap az iskolában a konyha, terráriumban vizsgálódhatnak, élősarokba kuporodhatnak a gyerekek. Ugyancsak újszerű, hogy központi helyre kerül a könyvtár, a fénykép-, a film- és diatár. A tanulók életszerű, komplex témákat dolgoznak fel - kedvük szerint önállóan, csoportosan vagy tanári segítséggel - néhány hetes periódusokban. Ezek a témák mindig a számukra legizgalmasabbak: hiszen azokat maguk választhatják ki „a *kerettanterv* átfogó, nagy ismeretkörein belül"(!). Mivel itt nincs „kint" és „bent", - a gyerek

az iskolában is a természetes életét éli - az individualista versenyhelyzetek mellett a csoportos alkotómunka is megjelenik, hiszen nemcsak egyéni, hanem közösségi érdekek is léteznek, melyek felismerésére képessé kell tenni diákjainkat. Megszületetik a gondolat: mivel az emberek az életben gyakorolják jogaikat, egyesek részt vesznek városuk, lakóház-közösségük sorsának irányításában, beleszólnak országuk ügyeibe, miért ne lehetne bizonyos fokú *önkormányzatot* biztosítani a diákok számára is? Ezzel a szemlélettel működtek e drága magániskolák, de ide csak gazdag úrigyerekek juthattak be. A többiek pedig maradtak a *tankönyviskolákban*, dobogóval, „pecsétviasz-aggyal", melybe a tanár nyomja bele az új ismereteket. A hagyományos iskolák és „kisdednevelő-intézetek" berendezését szigorú – mai szemmel mókásan részletes - *normáljegyzék* írta elő. Az alábbiakban idézett részlet egy „szabályszerűen elhelyezett kisdednevelő-intézet számára (80 kisded, minimális felszerelés)" készült jegyzék „Különös rész"-éből való[7].

Felirat az épület homlokzatán: „Kisdednevelő intézet"	12.- K
Zászlótartó a homlokzaton kovácsolt vasból	10.- K
1 drb nemzeti zászló	20.- K
Pléhtáblán a magyar nemzeti címer (a tanfelügyelőségtől szerzendő be)	-.-
Az előszoba ajtajánál rostélyfonású kender-lábtörlő, 40x60 cm	3.- K
1 drb mosdó-asztal csapos víztartóval, 40 cm magas, 50 cm hosszú, 40 cm széles	26.- K
1 drb zománcozott szappantartó	-.30 K
1 kgr Bruns-vatta	4.- K
1 drb szegre függeszthető lisoformtartó porcelánból	1.- K
2 m hosszú, 30 m széles polc ozsonna számára 1,5 m magasságban, lehetőleg rekeszekre osztva	10.- K
1 drb veder lyukas fedővel szennyvíz számára	3.- K
1 drb higienikus köpőcsésze	2.- K

A lista jobb oldalán azt az árat olvashatjuk koronában kifejezve, melyért az előírt tárgyak a nevezett tanévben beszerezhetőek. Végül, érdekességképpen, kísérjünk útjára egy Vásárcsarnokba igyekvő asszonyt, s nézzük meg, milyen élelmiszerárakkal találkozunk[8]:

marhahús helyben	Ia hátulja --------	1.64 – 1.68	Klg.-ként K.-ban
	eleje ----------	1.36 – 1.44	
	IIa hátulja --------	1.36 – 1.60	
	eleje ----------	1.00 – 1.32	
vidéki	Ia hátulja - -------	1.04 – 1.20	
királyliszt		34.60	Mmázsánként
zsemlyeliszt (különös)		32.80	
tej (teljes)		2.26 – 2.28	Literenként
vaj, szövetkezeti centrif. teavaj		2.80 – 3.20	Kgrammonként
vaj, köpült		2.00 – 2.20	

A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium megnyitásáról tudósító Budapesti Hírlap előfizetési ára pedig „a magyar korona országaiba, Ausztriába és a megszállott tartományokba: Február hónapra 2 K 40 fill." Ezerkilencszáztizenkettőben - kilencven évvel ezelőtt.

Lábjegyzetek

1 Budapesti Hírlap 1912. február 2.
2 Magyarok krónikája
3 pofozós vígjáték, itt „geg"
4 köztük neves írók, kritikusok és esztéták: mind közül a legnevezetesebb Horváth János, a tekintélyes irodalomtörténész, aki az 1910-es években rendszeresen glosszákban támadta ezt a fajta a nyelvet a Magyar Nyelv hasábjain.
5 Bárczi Géza: a városi népnyelv kérdéseihez. Debrecen, 1941. 1. (1. jegyzet)
6 Gyéni Gábor idézi 79. old. Darvassy Károly, műszaki főtanácsos beadványát
7 Az Országos Pedagogiai Könyvtár és Tanszermuzeum Hivatalos Értesítője (1912/9. szám 130-131. old.)
8 Népszava 1912. február 2. 13. old., a Vásárcsarnok hivatalos árjegyzékéből

AZ ALAPÍTÓK SZÁNDÉKA

DR. WESZELY ÖDÖN
(1867 – 1935)

14.
1912.

Budapest székesfőváros
Tekintetes Tanácsához.

Dr. Weszely Ödön

előterjesztése

Alapítóirat

a székesfőv. tanítók továbbképző tanfolyamainak szervezése tárgyában.

Tekintetes Tanács!

Midőn a tekintetes Tanács 86.805/1911—VII. sz. alatt kelt határozatával a tanítók továbbképző tanfolyamának szervezésével megbízott, egyúttal felszólított, hogy e tanfolyamok szervezésére nézve részletes javaslatot terjesszek elő.

E fölszólítás következtében van szerencsém mély tisztelettel előterjeszteni: 1. a továbbképző tanfolyamok és vele kapcsolatos intézmények szervezetét, 2. a tanfolyam hallgatóira vonatkozó szabályzatot, 3. a tanfolyam ez évi előadásainak sorozatát.

Az elnevezés.

Ez a továbbképző tanfolyam és a vele kapcsolatos intézmények hivatva vannak arra, hogy a főváros tanítói számára oly szellemi középpontot teremtsenek, eszközöket nyújt a maguk továbbképzésére, a képzettségükben netalán érezhető hiányok pótlására, a szellemi szinvonal emelésére s a tudomány haladásával való együtt haladásra.

Minthogy itt nemcsak tanfolyamról és előadásokról van szó, hanem oly intézményről, mely módot ád a tanítóságnak a tudományos és szakszerű munkásságra, kívánatos volna a tudományos és pedagógiai életnek ezt a tűzhelyét, a különféle intézmények e komplexumát (mely talán idővel még csak bővül) közös névvel megjelölni.

Ajánlom, hogy ez intézmény „Pedagógiai Szeminárium"-nak neveztessék. Lehetne ugyan Pedagógiumnak, vagy pedig Pedagógiai Akadémiának is nevezni, de ezeket az elnevezéseket kevésbbé tartom megfelelőknek.

Midőn Bécs városa hasonló intézményt szervezett azt Pedagógiumnak nevezte el. Ezt az elnevezést azért nem ajánlhatom, mert ezt a nevet nálunk lefoglalták (bár nem hivatalosan) a polgári iskolai tanítóképző megjelölésére.

Mióta Bécs város Pedagógiuma a tartományi kormány kezelésébe ment át, a Pedagógium hivatalos neve: Pedagógiai Akadémia. Ez az akadémia magában foglal egy elemi- és egy polgári iskolai tanítóképzőt, de magában foglalja egyúttal azokat a továbbképző tanfolyamokat is, melyek ugyanazt a feladatot teljesítik, mint aminővel Budapest fővárosa a maga továbbképző tanfolyamait óhajtja felruházni.

Tekintve, hogy itt is akadémiai jellegű előadások tartásáról van szó, a „Pedagógiai Akadémia" elnevezés teljesen helyén való volna, annál is inkább, mert ez a tanfolyam voltakép megvalósítja azokat az óhajtásokat, melyek a pedagógiai akadémiák alapítására nézve Németországon úgy a tanítóság körében, valamint a szakirodalomban kifejezésre jutottak, s melyeknek nálunk is jelentkezett visszhangja.

Ámde az akadémiával nálunk rendesen összefügg a magasabb (akadémiai) képesítés fogalma, s minthogy tanfolyamaink semmiféle képesítést adni nem fognak, nem ajánlom, hogy a tervezett intézményt a külföld mintájára akadémiának nevezzük.

Annak a megjelölését tartom itt különösen fontosnak, hogy ez az intézmény bizonyos továbbképző szellemi munka helye, hogy itt a tanítók bizonyos önművelő, a pedagógiát továbbfejlesztő, a főváros iskoláinak színvonalát emelő *szellemi munkát* folytatnak. Ennek megjelölésére alkalmas szó volna a laboratórium is, de ez le van foglalva bizonyos munkák helyének megjelölésére, s így ajánlom a „szeminárium" szót, mely a külföldön tanítóképzőintézetet jelent, nálunk pedig a tudományos munkásságnak azt a nemét, midőn a tanár a tanítványokkal *közösen* dolgozik, egyes kérdéseket velük megvitat, s őket a tudományos munkában támogatja. Így az egyetem lecke-rendjében a különböző tárgyakból szerepelnek ily szemináriumi órák, de külön helyisége is van pl. a modern filológiai szemináriumnak, klasszika filológiai szemináriumnak, történelmi szemináriumnak stb.

Ez a cím jelezné egyúttal, hogy a továbbképzés nem szorítkozik csupán előadások hallgatására, hanem magában foglalja a jelölt önálló közreműködését bizonyos tudományos és pedagógiai munkában; így: kisérleteket a tanítás gyakorlatában, laboratóriumi munkát a fizikai, lélektani és pedagógiai laboratóriumban; rajzolást, tornázást, éneklést s műhelymunkát a szlöjd-műhelyekben, továbbá a könyvtár felhasználását.

Ezek előrebocsátása után legyen szabad áttérnem a benyújtott tervezet megokolására.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy az itt előterjesztett szervezeti szabályzatot nem kívánom változhatatlannak tekinteni. E szabályzatot úgy kell megalkotni, hogy az bizonyos szabad mozgást engedjen az évről-évre fölmerülő szükségletek s a szerzett tapasztalatok alapján való javitásnak. Épen azért a szabályzat csak kereteket állít föl, melyek megengedik a szabad mozgást s lehetővé teszik a továbbfejlődést.

A tanfolyamon kétféle tanítás folyik. Az egyik kezdő tanítók számára, kik nem rég kerültek ki a képzőből s így elegendő gyakorlatot a tanításban nem szerezhettek s nem is ismerhetik azokat az igényeket, melyeket a főváros támaszt a maga tanítóival szemben. A kezdő tanítók tanfolyama voltakép bevezetés az iskolai munkába s kiegészítője s továbbfejlesztője a tanítóképző-intézetben szerzett alapműveltségnek.

Kétféle tanfolyam.

Ez a tanfolyam kötött órarenddel, kötött tantervvel bír s voltaképen olyan folytatása a tanítóképzőintézetnek, mely átvezet az önálló gyakorlati működésbe.

A másik tanfolyamon tudományos és gyakorlati előadások lesznek már szolgálatban álló régibb tanítók számára, kik szükségét érzik annak, hogy egyik vagyis másik irányban kiegészítsék tudásukat, vagy magukat valamely speciális irányban (rajz, ének, szlöjd) kiképezzék.

Kezdő tanítók állandó tanfolyama.

Kezdők bevezetése az iskolai munkába.

Eddig az ifjú tanítóra, ki a tanítóképzőből kikerült, azonnal ugyanolyan munka elvégzése volt bízva, aminőt a régi, 20—30 év óta működő tanítótól kívántak: be kellett mennie valamely osztályba s ott

tanítani a tantervnek megfelelően s ép oly sikerrel, mint bármely más régi tanítónak. Sőt igen gyakran még sokkal nehezebb feladat előtt állott az ifjú kezdő, mint a régi tapasztalt tanító. Az ifjú kezdő helyettesítéssel kezdte, tehát be kellett mennie olyan osztályba, melyet eddig más tanított, s itt egy félbemaradt munkát folytatnia. Midőn egy kissé már beleélte volna magát ebbe a munkába, visszajött esetleg a régi tanító s neki egy időre ismét más, előtte ismeretlen osztályba kellett mennie, hogy ott vegye fel az elejtett fonalat. Előfordult, hogy a kezdő tanítónak évenként többször, több helyen kellett hosszabb ideig ilyen részletmunkát folytatnia, melynek bele kellett illeszkednie a más-más tanító által megszabott menetbe. Ezt a nagy és nehéz feladatot kellett s kell ma is elvégeznie az ifjú helyettesnek, kinek pedig még nem volt alkalma eddig egyetlenegyszer sem végig tanítani egyetlen osztályt, ki tapasztalatok tekintetében csak arra a néhány kísérletre és megfigyelésre támaszkodhatott, amit a tanítóképző-intézetben szerzett. Mennyivel egyszerűbb és könnyebb munka egy-egy osztályt elejétől fogva végig vezetni! Nem csoda, ha minden fiatal tanító valóságos megváltásnak tekintette, mikor végre osztályt kapott.

A fiatal kezdő tanítót nehéz munkájában természetesen az igazgatónak kellett volna támogatnia. Reá várt volna az a feladat, hogy a fiatal kezdőt a tanítás munkájában bevezesse, vele az iskola rendjét és belső életét megismertesse, őt hibáira figyelmeztesse, s belőle így lassan-lassan a maga lábán járó derék tanítót neveljen. A 18 éves ifjú, ki a képzőből most került ki, nagyon is rászorul erre a vezető kézre. Ahol az igazgató ezt megtette, ott valóban meg is volt a kellő eredmény, s nem egy tanító gondol vissza hálával és szeretettel első igazgatójára, kinek jóakaratú atyai keze segítette őt nehéz munkájában, elhárította az útjába kerülő akadályokat, s nem egyszer nyúlt hóna alá, hogy egy-egy árkon átsegítse.

Ám a főváros iskoláinak rohamos fejlődésével megszűnt az a régi patriarchális állapot, mely egy csekély tagból álló vidéki tanító-testületben uralkodik. A fővárosban az iskola is lassankint a nagy üzem jellegét vette föl. Nagy népes iskolák keletkeztek, az iskola-épületeket, a tantermeket a végső lehetőségig ki kellett használni, egy épületben az iskolák és tanfolyamok sokasága nyert elhelyezést, s tanulók és tanítók többször változtak egy nap folyamán. Az igazgató már nem is ismerhette az épületbe járó tanulókat, s a testület tagjai is alig ismerték egymást, mert a jelenlevők minduntalan változtak, az ifjú kezdő a nagyszámú testületben elveszett, szinte alig vették észre. A fővárosban úgy sincs meg az az egymásra utaltság, mely vidéken az embereket összehozza, itt mindenki siet ezerféle dolga után, mert az élet fokozódó terhei mind több gondot adnak. Az adminisztrativ teendők, a külső rend fenntartása az ily nagy épületekben, (mondhatnám az üzem zavartalan biztosítása) mindjobban lekötötték az igazgatókat, gondjukat s figyelmüket mindinkább erre fordították, s így a tanítás irányítására, kezdő tanítók bevezetésére mind kevesebb idő jutott.

A főváros tanácsa is észrevette, hogy a kezdő tanítók e bevezetése az iskolai munkába — mely a tanító későbbi működésére, szorgalmára, igyekezetére, pedagógiai érdeklődésére nézve mondhatni döntő fontosságú — nem történik meg; másrészt, épen a kezdőre van bízva a legnehezebb feladat: a helyettesítés, melyet tapasztalt, rutint szerzett régi tanító

végezhetne csak igazán jól s megfelelően. Ezért új rendet honosított meg úgy a helyettesítésre nézve, valamint a kezdők bevezetésére az iskolai munkába.

A kezdő tanítót kiváló, régi, kipróbált tanítók mellé osztotta be s e kipróbált régi tanítókra várt volna az a feladat, hogy a kezdő tanítót az iskolai munkába bevezessék. A helyettesítést az ifjú tanító abban az osztályban, hol hospitált, könnyen átvehette, mert látta elejétől a haladást s ép az osztályvezető régi, jó tanító adott neki utasításokat s beszélte meg vele az osztály mindenféle dolgát. A többi helyettesítést pedig a tanács az igazgatóra bízta, ki mint tapasztalt régi ember, jobban meg tud felelni e nehéz helyzetben. Az igazgatónak különben is ismernie kell az iskola összes osztályait s tudnia, hol mi folyik. Az ily helyettesítés még mélyebb betekintést enged egy-egy osztály munkájába. Ennek fejében az igazgatót a tanács a tanítás alól fölmentette.

E rendszer szervezett s kiterjedt szakfelügyelet mellett talán bevált volna, de úgy, amint ezt a szép gondolatot nálunk megvalósították, bizony nem vált be. Ami ebben a tervben jó és szép, az nagyrészben papiroson maradt, ellenben a kinövések és visszaélések, melyeket ez a rendszer magával hoz, nem maradtak el.

A főváros tanácsa ennélfogva az új fizetési szabályzattal kapcsolatban kidolgozott szabályzatban visszatér a régi álláspontra s az igazgatókat tanításra kötelezi, s a helyettesítést ismét kezdő tanítókkal látja el.

Ezzel azonban megint nincs megoldva a kezdő tanítók bevezetése az iskolai munkába, a jó gyakorlati tanítóvá való nevelés.

Ezt a feladatot kívánja megoldani a továbbképző tanfolyam.

A továbbképző tanfolyam egy éves állandó tanfolyamára, mely kezdők számára szerveztetik, évrőlévre körülbelül annyi tanító (s tanítónő) vehető fel, ahányan az iskolai év folyamán fölmerülő helyettesítéseket ellátni képesek.

E tanfolyam-hallgatók, kik okleveles tanítók, abban az időben, midőn helyettesítéssel elfoglalva nincsenek, a tanfolyammal kapcsolatos gyakorló iskolában hospitálnak, s itt vezettetnek be a tanfolyam vezetőjének felügyelete és ellenőrzése mellett az iskolai munkába. Erről a munkáról „Pedagógiai szeminárium" címen hétről-hétre megszabott órában tüzetes megbeszélés folyik. Emellett természetesen az egyes osztálytanítók s a gyakorló iskola igazgatója is folytatnak alkalmi megbeszéléseket.

Okvetlenül szükséges azonban, hogy a gyakorló iskola vezetője és egész testülete mindenkor a továbbképző tanfolyam vezetőjének meghallgatásával választassék ki, s amennyiben ő változást tart szükségesnek, a tanfolyam vezetőjének ez a kívánsága teljesittessék.

Amikor beáll az az eset, hogy helyettesre van szükség, kiválasztható a tanfolyam hallgatói közül az, ki a szóban forgó feladatra legalkalmasabb, aki pl. ugyanolyan osztályban hospitált eddig, mint aminé osztályban helyettesíteni kell.

A délutáni órákban kötött terv mellett folynak a továbbképző tanfolyam előadásai.

Az állandó tanfolyam tárgyai.

Az előadások októbertől a szokásos szünetekkel május végéig folynak. Célszerű az egész évfolyamot két félévre (két szemeszterre) osztani, minthogy némely előadások csak féléven át tartanak. Az első félév októbertől január végéig, a második félév február 1-étől május végéig tartana.

Az állandó tanfolyam tárgyainak kiszemelésében a következő szempontok vezéltek:

A tanfolyam kiegészítője a tanítóképző intézetnek, s így nem ismétel oly tárgyakat, melyeket az ifjúság a tanítóképzőben tanult. Itt oly tárgyak szerepelnek, melyek nem fordulnak elő a tanítóképzőben, hol a rövid négy évre úgyis túlságosan sok tárgy van összezsúfolva, vagy melyek előfordulnak ugyan ott is, de a rövidre szabott tanulmányi idő következtében csak csekély terjedelemben szerepelnek. Vannak továbbá tárgyak, melyeket az ifjú a tanítóképzőben olyan fiatal korban tanul, amely kizárja azt, hogy ezeket a tárgyakat helyesen felfogja s beléjük elmélyedhessen. Itt e tanfolyamon egészen más szempontokat s más felfogást kaphat ezekre nézve. A kiszemelésnél természetesen mindenkor szem előtt tartottuk, mire van a tanítónak a képzőben már megszerzett ismereteken kívül még itt a fővárosban szüksége.

Budapest. Ez utóbbi szempontból első helyen áll Budapest ismertetése.

A fővárosi tanítónak többet kell tudnia s többet kell tanítania a főváros földrajzából, mint a vidékinek. A népiskola III. osztályában a földrajz anyaga egész éven át: Budapest és környéke. Honnan vegye a vidékről ide kerülő ifjú a tanításhoz való sok anyagot? Nemcsak arról van szó, hogy Budapest leírását adjuk. A modern földrajz elvei szerint itt kultúrföldrajzát kell adni a fővárosnak. Meg kell magyarázni, miért keletkezett ez a város itt és nem másutt? Miért lett épen ez a város fővárossá? Mi magyarázza meg nagyarányú, rohamos fejlődését s hogyan függ össze ez a fejlődés az egész ország állapotával? A geológiai képződmények rövid áttekintése után meg kell ismertetni a fővárosnak és környékének arculatát, topografiáját, rajzát, klimáját, gazdasági és települési viszonyait, közlekedési földrajzát, társadalmi és kulturális képét.

Az ifjú így nemcsak anyagot kap, hanem szempontokat is egy újabb s helyesebb felfogás számára.

Közgazdasági és szocális ismeretek. Szüksége van a fővárosi tanítónak itt Budapesten közgazdasági és szociális ismeretekre. Amit a képzőben kap, az oly kevés, hogy gyakran a munkás, ki a szakszervezeti iskolát látogatta, sokkal tájékozottabb e téren, mint a képzőt végzett tanító. Ezeknek az ismereteknek a jelentősége napról-napra fokozódik s mind nagyobb szerepük van úgy az egyének, valamint a nemzetek életküzdelmeiben.

A filozófiai és pedagógiai tárgyak fokozzák a tanítónak a tanítói hivatására való speciális képzettségét.

Filozófia. Helyes pedagógiai s tudatos nevelő-eljárás csak mélyebb filozófiai ismereteken épülhet fel. E filozófiai ismereteket azonban nagyon bajos a tanítóképzőben tanítani, midőn az ifjú még csak 14—15 éves. E korban sem a kellő előismeretekkel, sem a kellő érettséggel nem rendelkezhetik az ifjú, míg most a már egyszer tanult részleteket is más szemmel fogja nézni s másként felfogni. Itt már pl. a lélektant lehetséges lesz tudományosabb alapokra fektetni s a lélektani alapot, melyre a pedagógia fölépül, terjedelmesebbé tenni.

Filozófia, különösen úgy, mint azt itt tervezzük, a képzőben egyáltalán nem szerepel. Pedig annak, aki a pedagógiai munkái érteni akarja, föltétlenül szüksége van filozófiai alapfogalmakra.

Nem szerepel a képzőkben az ethika sem.

Ethika.

Az ethika, mint Herbart kifejezi, a pedagógiának egyik pillére, melyre támaszkodik, a pedagógiának legfontosabb segédtudománya. Oly fontos előzménye az ethika a pedagógiának, hogy némely pedagógus a pedagógiát csak az ethika alkalmazásának, vagy egyik részének tekinti.

Ámde az ethikára nagy szüksége van mindenkinek a saját műveltsége szempontjából is. Az ethikában tudományos igazolását kapjuk az erkölcsi elveknek. Erre a megerősítésre különösen manapság van szüksége az ifjúnak, midőn a különféle nézetek és elméletek zavara könnyen megingathatja épen azt az alapot, melyre a világnézet fölépül.

Lélektan.

A pedagógia második pillére a lélektan. Ebből valamit tanul az ifjú a képzőben. Ez azonban nemcsak hogy kevés útravaló az élet hosszú útjára, de rendesen nem is egészen az, amire a tanítónak szüksége van. Amikor e tárgyat az ifjú tanulja a II. osztályban, még csak 15 éves s így nem is lehetséges, hogy behatoljon ebbe az igazán nehéz tudományba.

Itt kétféle irányban bővíthetik a tanítók ismereteiket. Egyrészt szoros vonatkozásban a pedagógiával s mint alapot a pedagógiai eljárás számára; másrészt rendszeresen és tudományosan művelve a lélektant, helyesebb felfogást kaphatnának s esetleg elmerülhetnének a tudományos kutatásba.

Gondoskodni kell tehát először is magasabb szinvonalon álló rendszeres lélektani előadásokról, melyek esetleg kapcsolhatók laboratóriumi munkálatokkal. Gondoskodni kell továbbá specialiter a gyermeki elme ép és kóros jelenségeinek megismeréséről, ami egyúttal alapot és irányítást ád a gyermektanulmányokra.

Gyermektanulmány.

A gyermektanulmány szintén egyike azon tárgyaknak, mely a tanítóképző-intézetben csak nagyon kis mértékben szerepelhet, s így itt e tanfolyamon kell nagyobb teret biztosítani számára.

Nem szükséges behatóbban fejtegetni, hogy a tanítóra nézve mily fontos a gyermektanulmánnyal való behatóbb foglalkozás. A tanítói munkásság alapja a gyermek ismerete. Még ha csak annyi volna is az eredménye a gyermektanulmányozásnak, hogy növeli a gyermek iránti érdeklődést és szeretetet, már ez is oly nagy eredmény, mely megérdemli, hogy kellő időt szánjunk rá. Ámde a gyermektanulmány terén helyes vezetés mellett a tanítók nemcsak a saját munkájukat tehetik jobbá és sikeresebbé, hanem határozottan szolgálatot tehetnek a tudománynak is. Ez a tér épen az, mely a tanító tudományos munkássága számára legalkalmasabb. Ép azért nem elégedhetünk meg azzal, hogy a gyermektanulmány legkiválóbb s külföldön is elismert magyar művelőitől előadásokat hallhat a tanítóság, hanem módot akarunk nyújtani arra, hogy e munkában aktive is részt vegyen s így laboratóriummal kapcsoljuk össze a tanfolyamot, melyben néhány tanító kellő vezetés mellett önállóan is búvárkodhatik. A gyermektanulmány támogatására fölhasználhatjuk a Gyermektanulmányi Múzeum gazdag és értékes anyagát, ami már magában véve is oly előny, melyet eléggé csak akkor méltányolhatunk, ha meggondoljuk, hogy ilyen gyűjtemény nemcsak sehol az országban, de még a külföldön sem áll a tanítók rendelkezésére.

Bevezetésül meg akarjuk ismertetni a gyermektanulmányozás jelentőségét s különböző módjait, körvonalazva a teendőket. Utána mindazt, amit a gyermeki elme fejlődéséről, rendes és rendellenes működéséről a tanítónak tudnia kell s amit az újabb tudományos kutatások megállapítottak.

Végül közös megbeszéléssel meg fogjuk jelölni azokat a kérdéseket, melyeket a laboratóriumban a tanfolyam hallgatói közül azok, kiknek erre kedvük van, önállóan és behatóan tanulmányozhatnak.

Újabb törekvések a pedagógiai téren.

A pedagógiai képzettség fokozására irányuló előadások azok, melyek az újabb pedagógiai irányokat és eszméket ismertetik. A tanitóképző-intézetben ezekről természetszerűleg csak igen röviden eshetik szó. Itt a behatóbb megbeszélés nemcsak lehetséges, hanem szükséges is. Épen az újabb reformeszmék szokták érdekelni különösen az ifjabb tanítónemzedéket s így azok beható megvitatása és kritikai megvilágosítása nemcsak azért szükséges, hogy a tanító lépést tarthasson a pedagógia haladásával, hanem azért is, hogy nézetei tisztuljanak s a sokféle irány és eszme között a helyesnek és célszerűnek alapjai kristályosodjanak ki.

Pedagógiai szeminárium.

A pedagógiával való behatóbb foglalkozásnak vannak szentelve ezek az órák is, melyek „pedagógiai szeminárium" címen szerepelnek. Ezekben az órákban, amint ezt a szeminárium természete kivánja, nem előadásokat hallgatnak a tagok, hanem részben közös megbeszéléssel tisztáznak egyes kérdéseket, melyek gyakorlatukban fölmerülnek, részben maguk folytatnak behatóbb munkát, tanulmányoznak egyes írókat, vagy egyes kérdéseket, s dolgoznak fel egyes megoldásra váró problémákat.

A pedagógiai szemináriumban elsősorban a hallgatók délelőtti tanitásával vagy hospitálásával kapcsolatos kérdések kerülnek napirendre. E kérdéseknek így mindenkor meg van a maguk gyakorlati alapja és szemléleti anyaga. A kérdések megvitatása a szeminárium tanárának vezetése mellett történik, ki egyúttal kijelöli a megvitatásra érdemes kérdéseket. Ily kérdéseket a hallgatók is vethetnek fel. Ugyancsak a szeminárium vezetője jelöli ki azokat a kérdéseket is, melyeket a hallgatók közül valaki speciális tanulmány tárgyává tesz, valamint az esetleg közösen olvasandó munkát, s az ezekkel kapcsolatos referátumot.

Tapasztalásból mondhatom, hogy épen ezek a szemináriumi órák azok, melyek a hallgatóság részéről nagyon kedveltek, melyeken egyéniségük legjobban nyilvánulhat, képességeik legjobban mutatkoznak s legjobban fejlődhetnek.

Módszertan.

A pedagógiai kiképzés kiegészítője a módszertannal való behatóbb foglalkozás. Módszertannal ugyan foglalkoznak a képzőben is, de különösen két tárgy az, melynek módszere újabb időben sok vitára adott alkalmat, s melyeknek behatóbb ismerete a siker érdekében valóban nagy fontosságú. A panaszok is, melyek az iskola ellen föl-fölhangzanak, rendesen két tárgy körül forognak, a nyelvoktatás és a számtan tanitása körül. E két tárgy alapvető tárgya a népiskolának. Még ma is mindenfelől mint első kivánságot halljuk hangoztatni: az elemi iskola tanítsa meg a gyermekeket helyesen írni, olvasni és számolni.

Kivánatos tehát, hogy épen e két tárgynak, a nyelvoktatásnak s a számtannak methodikájával behatóbban foglalkozzék a tanítóság.

A nyelvoktatás ellen főkép azért van sok panasz, mert sok a grammatizálás, s a gyermekek nem tanulnak meg helyesen írni, annál kevésbbé tanulják meg azt, hogyan kell gondolataikat egyszerűen természetesen, de egyúttal szabatosan kifejezni. A mathemathikai tanításban pedig a formalizmus és sablon lélekölő uralma ellen szólalnak fel.

Valóban e két tárgy az, mely az elemi iskolában különösebb módszeres ügyességet kíván. Méltó tehát, hogy ezzel a két tárggyal egy-egy féléven át foglalkozzanak, s megtalálják azt az utat, mely könnyű, kellemes, de egyúttal alkalmas arra, hogy szilárd alapokat rakjon le a későbbi fejlődés számára.

Hozzá kell itt csatolni a módszertani tanulmányokhoz még két tárgy módszerét, melyek újabb időben bizonyos változáson mentek keresztül. E két tárgy a rajz és a testgyakorlat.

A rajz.

A rajztanítás újabb iránya, mely az új népiskolai tantervben is kifejezésre jut, még távolról sem eléggé ismert, s nem ment át egészen tanítóságunk vérébe. A művészi és technikai képzés nagy jelentőségét mindjobban átérzi a világ, s mindegyre jobban megbecsüli azt a képességet, mely a vonal nyelvén tud kifejezni valamit, ami az ember lelkében él. A rajz gyakorlati jelentőségének és nevelőértékének megbecsülése szükségessé teszi annak intenzív felkarolását. Rajzot, mint általában művészeti és technikai tárgyat csak az taníthat igazi sikerrel aki maga is bizonyos gyakorlattal s technikai készséggel rendelkezik.

A rajztanítás e tanfolyamon tehát egyrészt a technikai készség fokozására irányul, másrészt azonban a rajztanítás helyesebb módszerének elsajátítását célozza.

Testgyakorlat.

Ép így elavul lassankint a torna-tanítás régi sablonos módszere. A torna mindinkább testgyakorlássá, testi neveléssé lesz. Az újabb svéd-torna is ezt a gondolatot szolgálja. A tanítónak a test különféle mozgásait, a különféle gyakorlatok hatását behatóbban kell ismernie, hogy a test erejének és ügyességének fokozódását előmozdíthassa. Itt sem elegendő tehát az, ha maga a tanító testgyakorlatokat végez, hanem behatóan meg kell barátkoznia a testgyakorlás tanításának újabb irányaival s helyesebb módszereivel.

Egészségtan.

A testi nevelés helyes irányítása céljából van szükség behatóbb ismeretekre az egészségtanból. A tiszti orvosok, kik az iskolákat hivatalosan látogatják, igen gyakran tapasztalják, hogy nem történik meg mindaz, ami a tanulók és tanító egészsége érdekében nagyon könnyen megtörténhetnék, ha a tanítók figyelme erre föl volna hívva. Néha igen könnyű volna az egészség föltételeiről, friss levegőről, tisztaságról stb. gondoskodni, ha ezekre a tanítók figyelemmel volnának. Ámde a tanítónak még ennél is továbbra terjedő feladata van. Neki az egészség ápolására vonatkozó ismereteket, a betegség ellen való védekezésre helyes felfogást kell terjesztenie s a tanulókat az egészséges életmódra gyakorlatilag ránevelni.

Minderre nem lehet elegendő annyi ismeret, amennyit az ifjú a képzőből magával hoz. Az egészség s a testi erő alapja az egészséges szellemi fejlődésnek s így a testi nevelés helyes irányítása alapvető fontosságú a gyermek egész életére. Ennek helyes irányítása megkívánja az egészségre vonatkozó ismeretek megújítását, gyarapítását és megszilárdítását.

Fizikai kisérletezés.

Mindezekhez csatlakoznak gyakorlatok a fizikai kisérletezésben. E gyakorlatok célja az, hogy a tanítónak alkalma nyíljék megszerezni annyi ügyességet, s jártasságot, amennyi szükséges ahhoz, hogy azokat az egyszerű kisérleteket, melyeket elemi iskolában a tanítónak be kell mutatnia, el tudja végezni.

A tanítóképzőben ugyan látja a tanítójelölt e kisérleteket s megtanulja annak módját is, hogyan kell azokat elvégezni, ámde minthogy kézügyességről van szó, ezt be kellene gyakorolni. Arra, hogy minden tanítójelölt ezeket a kisérleteket begyakorolja, a tanítóképzőben nincs idő. Ez az oka, hogy a főváros

iskoláinak drága fölszerelései igen gyakran használatlanul porlanak s törnek össze.

E kisérletezés természetesen különösen azokra nézve fontos, akik az elemi iskola V—VI. osztályában tanítanak, de minthogy nem lehet tudni, hogy a szolgálatba lépő tanítók közül, kiket fognak az V—VI. osztályba beosztani, kívánatos, hogy e kisérletekbe magát mindenki begyakorolja. Aki nem is fogja ezeket tanítani, annak is egészen más világot tár fel a saját erejéből való ilyen munkálkodás s a fizikai törvényekkel való ilyen gyakorlati megismerkedés.

A kisérletezésbe való bevezetést egy kiváló szaktekintély volt szíves elvállalni, kinek útmutatása mellett két terem 30 dolgozó asztallal fölszerelt laboratóriummá alakítható át.

Nem szükséges behatóbban fejtegetni, mily nagy jelentőségű a természettudományokkal való behatóbb foglalkozás ma, midőn úgy gondolkozásunkban, valamint mindennapi életünkben mind nagyobb szerepet játszanak a természettudomány eredményei.

Ezzel kimeritettem azokat a tárgyakat, melyeket ebben az állandó tanfolyamban a kezdő tanító számára szükségeseknek, sőt elmellőzhetetleneknek vélek. Természetes, hogy könnyű volna e tárgyak számát szaporitani. Amde nem tartom tanácsosnak az ifjú kezdőt tárgyakkal túlterhelni, mert ez kockáztatja az egésznek sikerét, s kétségessé teheti a hatást. Már ezek a tárgyak is összesen heti 17 órára veszik igénybe a tanítót, ki emellett esetleg helyettesitéssel is el van foglalva.

Ide igazán csak a leglényegesebbet vettem föl, mert a továbbiakat, ha sikerült az önnevelés vágyát az ifjúba beoltani, úgy is megszerezheti majd a régibb tanítók számára évről-évre rendezendő tudományos előadásokon.

A tudományos előadások.

Továbbképző tudományos előadások.

A második tanfolyam, mely a most leírt tanfolyammal párhuzamban halad, már szolgálatban álló régibb tanítók számára szól. Ez a tanfolyam előadások sorozatából áll, melyek bizonyos terv szerint kiszemelve, színvonalon akarják tartani a tanitót, s elérni azt, hogy a tanitó a korral együtt haladjon. Ezek az előadások sorozatos előadások, de nem egyenlő terjedelmüek, nem egész évre terjedők, hanem a tárgy természete szerint hosszabb-rövidebb ideig tartók, s a szükséghez képest évről-évre változik.

Az előadások ép úgy, mint az állandó tanfolyam előadásai is, elsősorban azt adják, amit a tanító a képzőben nem tanulhatott, vagy amit talán tanult ugyan, de ifjú korától fogva nem tanulhatott azzal az érdeklődéssel és mélyebb tudományos felfogással, melyet most az érettebb és tapasztalatokban is gazdagabb elme ezekhez az előadásokhoz magával hoz.

Ezenkivül azonban adják ezek az előadások azt, amit az ifjú a képzőben nem tanulhatott, mert még akkor a tudomány nem is tanitott, vagy másként tanitott, mint ma. A tudomány mostani rohamos haladása mellett némely dologban már az is, amit valaki 10 év előtt tanult, elavult s meghaladott álláspont. Aki pedig 20 év előtt végezte tanulmányait, az bizonyos dolgokat egyáltalán nem tanult, másokat pedig egészen más felfogással, mint ahogyan azt a tudomány ma tanítja.

Ily ismeretekre a tanitónak a tudomány minden ágából egyaránt szüksége van, még pedig nemcsak a maga műveltsége, hanem a jövendő nemzedék

műveltsége szempontjából is. Az elemi iskola ugyan nem a tudományok tanításának a helye, *de az elemi iskolában sem szabad olyat tanítani, amit a tudomány helytelennek tart.* A tanító helyes vagy helytelen felfogása átsugárzik a legelemibb magyarázaton is, s helyes vagy téves felfogásnak vetheti meg az alapját. Nincs tárgy, mely az elemi iskolában alkalomadtán, olvasmányok, vagy egyéb tárgyi tanítás kapcsán szóba ne kerülhetne. Minden magyarázat vagy felvilágosítás, melyet a tanító ád a gyermeknek, azokon az ismereteken alapszik s azt a felfogást tükrözteti, mellyel a tanító bír az illető dologról. A tanító tárgyismeretei és helyes felfogása tehát alapvető fontosságúak a gyermekekre nézve, kik egész éven át napról-napra vele tanulnak.

A tanító különösen itt a fővárosban nem csupán írni, olvasni, számolni tanít. A tanító nevel, a tanító ismereteket terjeszt, a tanító irányt szab a gyermek lelki fejlődésének s helyes vagy helytelen felfogást gyökereztet meg. Mindez azután igen gyakran átterjed épen a gyermek közvetítésével a családba is.

Ezt a nagyfontosságú kulturális feladatot csak akkor oldhatja meg jól a tanító, ha mindig a kor szinvonalán áll. Az előadásoknak, melyeknek feladata, hogy a tanító látókörét szélesítve, mélyebb tudományos belátást nyújtva, a tudomány újabb eredményeit közöljék, minden tudománykört föl kell öleliök.

Ez évben természetesen csak nagyon fontos alapvető témákra kell szorítkoznunk, de az előadások körét évről-évre ki kell bővíteni.

Egyes előadásokat kívánatos évről-évre ismételni, másokat pedig folytatni.

Az előadások köre a következőket öleli föl: 1. filozófia és pedagógia, 2. magyar nyelv, 3. magyar irodalom, világirodalom, 4. történelem, 5. földrajz, 6. természettudományok és ezek alkalmazásai, 7. orvosi előadások, 8. jogi és közgazdasági előadások, 9. művészeti előadások, 10. módszertani előadások.

Meg kell jegyeznem, hogy ez évben némely előadás mindkét helyen, az állandó tanfolyamon és a tudományos előadások közt is szerepel, mert ezeket mindkétféle hallgatóság számára hozzáférhetőkké akarjuk tenni.

Filozófia és pedagógia.

Az előadások első csoportja a filozófia és pedagógia körébe tartozik.

Itt egyrészt arról van szó, hogy bizonyos részei a filozófiának, melyek a képzőben elő nem fordultak, most tárgyaltassanak, másrészt kissé magasabb és emelkedett szempontból adassanak elő. Alapvető filozófiai fogalmakra minden tudományos pályán működő embernek szüksége van. Ezeket az alapvető filozófiai fogalmakat adja egy előadás-sorozat.

Mint oly tárgyak, melyek a képzőben elő nem fordultak, vagy rendszeresen nem tárgyaltattak, szerepelnek az etika alapelvei s a logika.

Egy előadás-sorozat megismerteti azt a kapcsolatot, mely a lélektan és pedagógia között oly szorosra van fűzve. Az előadó a lélektani tételek pedagógiai alkalmazását mutatja meg.

Az újabb kisérleti lélektani tanulmányok eredményeit foglalja össze rendszeres előadásban egy további előadás-sorozat.

A lélektani előadások körébe tartoznak azok, melyek a gyermek elme-működéseit magyarázzák s annak ép és kóros jelenségeit mutatják be. Ezek az ismeretek ma az igazán tudatosan munkálkodó pedagógusra nézve nélkülözhetetlenek. Az újabb kutatások egészen más világításban mutatják be a gyermeki elme működését, mint azt azelőtt tárgyalták.

A lélektan ilyen tanulmányozása teheti csak képessé a tanítót arra, hogy a gyermektanulmányozást tudományosan, megbízhatóan s így kellő sikerrel művelhesse.

A gyermektanulmányozás fontosságát a tanítóra nézve nem szükséges bővebben fejtegetni. Kinek volna inkább szüksége a gyermek testi és szellemi fejlődését s természetét megismerni, ha nem a tanítónak, ki ezt a fejlődést előmozdítani s helyes irányban befolyásolni hivatva van?

A tanító, kiben mélyebb érdeklődés támad e tanulmányok iránt, azokat azután a Gyermektanulmányi Társaságban folytathatja s mindenesetre nagyobb eredménnyel s a közre nézve hasznosabban, mint ha ilyen előkészület nélkül vállalkozik reá.

A filozófiai tanulmányok közül a tanítónak különösen két normativ tudományra: az etikára és a logikára, van szüksége. Az etikával való behatóbb foglalkozás jótékony hatású lehet egész közszellemünkre. A tanító veti meg ott az elemi iskolában az etikai fölfogás alapjait. Mily fontos, hogy ezekre nézve világos, tudományos meggyőződése is legyen, oly meggyőződése, mely a saját magatartását is szabályozza s így a tanulókra a közvetlen szemlélet erejével hasson! Az etika a pedagogiának ép oly oszlopa, mint a lélektan. Míg a lélektan, bár csekély terjedelemben, de mégis szerepel a tanítóképzőben, addig az etika egyáltalán nem fordul elő. A külföldön egyáltalán sokkal többet és behatóbban foglalkoznak etikai kérdésekkel, mint nálunk. De már nálunk is érzik annak szükségét s kifejezésre is jutott az az óhaj, hogy az etika a tanítóképző tárgyai között szerepeljen. Ha ott nem is szerepelhet, itt a továbbképző tanfolyamon föltétlenül helyet kell foglalnia. Elő fogja ez segíteni a tanító helyes felfogásának, s egy helyesebb pedagógiai gyakorlatnak kialakulását, a pedagógiának, mint tudománynak is a haladását, s ezen az úton jótékony hatása lehet a közszellem fejlődésére.

A logika is azon tudományok közé tartozik, melyeknek a képzőben csak nagyon kevés idő s nagyon kevés hely jut, valahol a lélektan egyes részletei közé rejtve. A tanító helyes gondolkozása általában nagy hatású a tanítványok helyes gondolkodásának fejlődésére. Ez a helyes gondolkodás kialakulhat ugyan logikai tanulmányok nélkül, de tudatos irányítása a gondolkodásnak csakis a logikai normák ismeretével és szemmeltartásával lehetséges.

Pedagógiával a tanítóság nemcsak a tanítóképzőben foglalkozik, hanem azontúl is megőrzi rendesen érdeklődését iránta. A tanfolyamon tehát főkép az újabb irányok és eszmék megismertetését s magasabb szempontból való tárgyalását tartom kívánatosnak, továbbá a nevelés történetének azt az ágát, melyet eddig nálunk még tudományosan is kevéssé műveltek: a magyar nevelés történetét, mely azonban hozzánk legközelebb áll, s melynek kutatása és művelése egészen a mi kötelességünk.

Mint egészen új területei a nevelő-működésnek, kevésbbé lehetnek ismeretesek a tanítóság előtt: a gyermekvédelem és a patronage. Úgy az egyik, mint a másik szorosan összefügg a tanító működésével. Kívánatos, hogy a tanítók ezekről tiszta képet kapjanak, s az ezekre vonatkozó állami törvények és rendelkezések intencióit megvalósítani segítsék.

Magyar nyelv.

A magyar nyelv köréből nem rendszeres előadásokat vettünk föl, hanem elsősorban az új iskolai helyesírás tudományos alapjainak megvilágítását,

A francia irodalomból a francia regényt ismerteti egy sorozat, míg egy másik előadás-sorozat a költészet egy kimagasló alakját Hugo Viktort tárgyalja.

Ép így megismertetnek ezek az előadások az angol irodalom köréből néhány kimagasló alakot, mint: Shakespeare, Pope, Tennyson, Byron, Browning.

Az észak nagy emberei közül Tolsztoj-t és Ibsen-t választottuk az ez évi előadások számára. A sor természetesen mindezekkel nincs befejezve, de az emberi kultura néhány nagy hősét mégis sikerül talán így közelebb hozni, működésüket megértetni, hatásukat előkészíteni s megerősíteni.

Történelem. A történelemből az újabb történelem az, melyre iskolai tárgyalások folyamán idő nem jut, pedig épen az újabb történelem függ össze szorosan a jelennel, s épen a közelmúlt eseményeinek ismerete teszi érthetővé a jelen állapotokat.

A XIX. század történetét vettük fel a történeti előadások közé, még pedig nem külön Magyarország történetét, s külön világtörténelmet, hanem a kettőt együtt oly módon, hogy Magyarország története áll a középpontban, s a világtörténeti események köréje csoportosítva tárgyaltatnak. Ép a XIX. században annyira összeszövődik hazánk története Európa történetével, hogy Magyarország történetének tárgyalása e világtörténeti kapcsolatok nélkül nem adna helyes képet a történelem folyásáról.

Az előadó bevezetőleg szólni fog egyúttal az újabb történeti felfogásról is s ismerteti a történetírás terén újabban fölmerült álláspontokat is.

Földrajz. Nagy szüksége van a tanítónak a kozmográfiai ismeretekre, melyekről csak röviden és kivonatosan szerzett tudomást. E kozmográfiai ismeretek elősegítik a mindennapi természeti jelenségek helyesebb felfogását s helyesebb magyarázatát.

Ez évben ezenkívül a földrajz köréből csak azokat az előadásokat vettük föl, melyek Budapestet ismertetik.

Ide sorolhatók egyébként a földrajz-tanítás módszerére vonatkozó előadások is, melyek a tanítás módszerén kívül szólni fognak a tudományos földrajz újabb irányairól, s példákban mutatják be Magyarország s egy-egy földrész tárgyalásmódját.

A természettudományok széles köre bőven nyújt válogatni valót a továbbképző tanfolyam számára. Itt is, mint más területen, csak bizonyos lényeges részek föltárásáról lehet szó, főkép olyan részekről, melyek egyúttal további előadások számára alapot vetnek.

Természettudományok. A természetrajzból egy előadás-sorozat a növények életét, egy másik az állatok életét van hivatva megismertetni. Már maga a cím is jelzi azt a tendenciát, hogy itt a biológiai felfogásnak bevételéről van szó, arról az újabb irányról, melyet ma már általánosan elfogadottnak s egyedül helyesnek kell tekintenünk. Hisszük, hogy ezek az előadások segítenek a természetet megkedveltetni, s rávezetik a hallgatóságot a természet helyes megfigyelésére s a természetrajz tanításának egy jobb és helyesebb módjára.

A kémia és fizika néhány alapvető fontosságú kérdését is szükségesnek tartottuk az előadások körébe vonni. Úgy a kémia, mint a fizika újabb időben oly nagy haladást mutat föl, hogy azt nyomon követni csak az képes, aki ennek a tudománynak él. E tudományoknak nemcsak részleteiben vannak újabb és újabb eredményeik, hanem megváltozott némely alapvető fogalmuk is.

Néhány alapvető jelenség magyarázata meg fogja értetni ezeket az alapfogalmakat, melyek segít-

ségével azután könnyű magyarázatát kapni a többi jelenségnek, s különösen a technika újabb vívmányainak, melyek ezeken a természeti törvényeken alapszanak.

A technika haladásának alapjait magyarázzák azok az előadások, melyeket a motorokról és munkagépekről fogunk tartani. E gépek megértetik azokat az újabb bámulatos technikai jelenségeket, melyeket mindenki lát, de oly kevesen értenek meg. Ezek alapján könnyű megérteni, hogyan jár pl. az automobil, a repülőgép, stb. Azt hisszük, hogy az ily technikai produktumok alapelveinek megértése is ma már a műveltség egyik eleméi teszi s különösen fontos a tanítóra nézve, kinek — ha nem is magyarázata, de röpke megjegyzése — e tárgyakról az iskolában, szintén alkalmas arra, hogy helyes vagy helytelen felfogás alapjait lerakja.

Ezért vettük fel a villamos vasút, telegráf és telefon, gázgyártás, villamos világítás stb. ismertetését is.

Orvosi előadások.

Az orvosi előadások, melyeket tervbe veszünk, eléggé indokoltak, ha csak címüket megtekintjük. Az orvosi előadások alapjául kell tekintenünk azokat az előadásokat, melyek a gyermeki elméről szólnak. Ezeket ki fogják egészíteni a gyermekek idegességéről, s az erkölcsi fejlődés pszichopathologiájáról tartandó előadások. Ezek a tanító pedagógiai működését vannak hivatva támogatni, míg az iskolai egészségtan, a fertőző betegségekről s az első segélynyújtásról szóló előadások kiegészítik az egészség ápolására vonatkozó ismereteket, s a gyakorlati élet számára adnak praktikus tanácsokat.

Jogi és közgazdasági ismeretek.

A jogi és közgazdasági ismeretek nagy jelentőségét mai nap nem szükséges bővebben fejtegetni. A tanítónak nemcsak a maga műveltsége, s ügyeinek helyes intézése szempontjából van szüksége ily ismeretekre, hanem azért is, mert ő hivatva van épen akárhányszor oly funkciókat is teljesíteni, melyek a helyes jogi felfogást, s a helyes közgazdasági érzéket nélkülözhetetlenné teszik. Ilyen funkció pl. az igazgatói is. De szüksége van ez ismeretekre azért is, mert e nélkül az „állampolgárrá való nevelés" fontos hivatását nem teljesítheti.

A jogi ismeretek nagyobb mértékben való bevitelét az iskolákba ma általánosan követelik, s a külföldön már egyes gimnáziumok is tesznek kísérleteket e téren. S itt a közjogi és magánjogi ismeretek egyaránt fontosak.

Közgazdaságtan és szociológia nélkül a mai élet, a mai állam működése, s a mai társadalom meg nem érthető. Aki ma ezekkel az ismeretekkel föl nem fegyverkezik, nem képes beleilleszkedni a társadalom mai rendjébe, s nem tud résztvenni a mai szellemi áramlatok alkotta világban, sem állást foglalni e szellemi áramlatok küzdelmeiben.

Művészeti előadások.

Az előadások körét ki kell végül egészíteni oly tanulmányokkal, melyek a tanítóképzőben helyet egyáltalán nem kapnak. A művészetekkel, rajzzal, énekkel, zenével a képző jórészt csak gyakorlatilag foglalkozik a tanítójelölt, s az ezek megértéséhez szükséges esztétikai, sőt technikai fogalmakkal a mai iskola nem igen, vagy csak nagyon hiányosan ismerteti meg a tanulókat.

Egyelőre két ily előadás-sorozatot csatoltunk be ide. Egyik a képzőművészetekről, másik a zenéről szól. A művészetek megértését akarják ezek az előadások elősegíteni, s így közvetve egyúttal a tanításba is helyesebb irányt és felfogást átvinni.

Módszertani előadások.

Az előadások sorát néhány oly előadás-sorozat fejezi be, mely a tanító hivatásszerű kiképzésének szolgál. Ezeket bővebben megokolni fölösleges volna. Legfölebb arról lehet szó, miért nincsenek a többi tárgyról is hasonló előadások? Erre azt lehetne felelni, hogy egyik tárgykör sincs ez évben kimerítve, s minden körből csak néhány fontosabb és alapvető részt öleltünk föl. De van egy más ok is erre. Az elemi iskolában a többi tárgynak nagyon csekély a szerepe, jórészt csak az V—VI. osztályban fordulnak elő. De épen a fővárosban nagyon kevés az V—VI. osztály, mert a fővárosi gyermekek nagy része tovább folytatja tanulmányait a IV. osztály elvégzése után valamely középfokú iskolában. Methodikai nehézségek pedig főkép azokban a tárgyakban vannak, melyeket itt fölvettünk a tárgyalás keretébe.

Az idegennyelvi oktatás módszerére vonatkozó előadások a polgári iskolai idegen-nyelvi tanároknak szólnak, s céljuk a direkt módszer helyes alkalmazását bemutatni.

Ezek, ime a továbbképző tudományos előadások, melyeket a jövőben természetesen bővíteni, vagy a szerzett tapasztalok alapján módosítani is lehet.

Művészeti és technikai tanfolyamok.

Művészeti, technikai tanfolyamok.

E tanfolyamokon kívül szervezni kell művészeti és technikai tanfolyamokat is, melyek jórészt eddig is megvoltak. Új itt csupán a szlöjd. E tanfolyam szervezését Guttenberg Pálnak, az Országos Kézimunkára Nevelő Egyesület igazgatójának bevonásával külön előterjesztéssel óhajtom bemutatni.

Idegen nyelvek.

Végül az idegen nyelvek számára kell tanfolyamokat szervezni, hogy a tanítóknak módot adjunk a fontos kulturális eszközök megszerzésére. Ezek szervezése semmi különös nehézséggel nem jár, itt inkább a tanár személyének a helyes megválasztása a fontos.

Reméljük, hogy a tanfolyamok nagy jelentőségét a tanítóság is fölismeri, s örömmel fogadja az eszközöket, melyek kulturtörekvéseinek kielégítésére szolgálnak. A fővárosi élet és a fővárosi iskolákban folyó munka egyaránt nagyobb igényeket támaszt a fővárosi tanítóval szemben. A nagy versenyben csak a jobban fegyverzettek állhatnak helyt igazán. A képzettebb tanító jelenti a jó iskolát, s a jó iskolától várhatjuk, hogy a jövő nemzedék egészséges fejlődésének veti meg alapját.

Ezekben volt szerencsém a tanfolyam szervezetét bemutatni.

A fölvételre vonatkozólag az a javaslatom, hogy az első állandó tanfolyamra, mely kezdők számára rendeztetik, azok vétessenek föl, akik az idén mint helyettesek (akár állandóan, akár mint ideiglenes betegh helyettesek) működnek.

A tudományos előadásokra pedig a jelentkezők közül annyi, amennyit az előadó terem befogadni képes.

Az adminisztrációra vonatkozólag a szükséges tudnivalók benn foglaltatnak a hallgatók számára kiadandó s ide csatolt „Tudnivalók"-ban.

Kérem a tekintetes Tanácsot, méltóztassék a szükséges nyomtatványok elkészítésére fölhatalmazást adni, s a tanfolyam tervének, az előadások sorozatának, s az órarendnek kinyomatását elrendelni.

Budapest, 1911. október 31.

Mély tisztelettel

a tekintetes Tanács

alázatos szolgája

Dr. Weszely Ödön.

BÁRCZY ISTVÁN
(1866 - 1943)

Bárczy István polgármester beszéde a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium megnyitásakor

Tisztelt Hallgatóság! A főváros a Pedagógiai Szeminárium megalkotásával egy új intézményt iktat be a közoktatásügy szervezetébe. Ez az új intézmény még sokak előtt talán idegen, de remélem, hogy rövid idő alatt nemcsak ismerős lesz, hanem kedves gyülekező helye a főváros tanítóságának, hová örömmel és szeretettel fog jönni, hogy fárasztó és nehéz munkája után, letéve az élet nyomasztó gondjait, merítsen a kultúra kristálytiszta forrásából, felüdüljön és megerősödjék.

A Pedagógiai Szeminárium a tanítóságé! Hajlékot akarunk adni vele a tanítóság kulturális törekvéseinek, tűzhelyet teremteni, hol eszközöket találjon a maga művelésére, magasabb és nemesebb törekvéseinek kielégítésére.

Ma is igaz, amit Comenius mondott, hogy amilyen a tanító, olyan az iskola. Minden szabályzatnál és minden tantervnél fontosabb a tanító egyénisége, lelkülete, szellemi tartalma. A tanító szelleme ad életet szervezetnek, szabályzatnak és tantervnek, csak az ő lelkén átszűrődve jutnak el a kultúra legnemesebb javai a következő generációhoz. Ami nincs az ő lelkében, azt nem adhatja át, ami benne nem él, az nem hathat a jövendő nemzedék fejlődésére. A tanítónak tehát meg kell adni az ő kulturális és szubtilis szellemi munkájához mindazt, ami ezt a munkát nemcsak lehetővé, hanem sikeressé is teszi.

A főváros gondoskodik arról, hogy meg legyenek ennek a hathatós munkának anyagi feltételei, az életküzdelem gondjai ne vonják el a tanító gondolatai munkájától, hanem hogy a gondoktól megszabadulva, maradjon hely lelkében azoknak a gondolatoknak, amelyek a nevelés nemes ideáljaira, a tanítói hivatásnak minél tökéletesebb betöltésére vonatkoznak. Azt akarjuk, hogy a tanító átengedhesse lelkét egészen a hivatásával járó kultúrszükségletek kielégítésének, s nagy népnevelő munkája teljesítésében meg legyen mindenkor az a kifogyhatatlan szellemi forrás, amelyet csak a kulturális közösségben való élés táplálhat állandóan.

A Pedagógiai Szeminárium nagy általános feladata, hogy a tanítóságnak művelődési törekvéseit és szellemi szükségleteit kielégítse.

Ezek kielégítése épp oly fontos, mint az anyagiaké. A szellem is lassankint kiéhezett és koldusszegény lesz, ha nem tápláljuk, s az iskolából magunkkal hozott javakat nem gyarapítjuk. A kulturális munka számára akarunk tehát itt teremteni, hol a tanítóság megtalálhassa mindazokat a feltételeket s megkaphassa mindazokat az eszközöket, amelyek egyrészt az ő hivatása gyakorlásához szükséges kultúrmunkát, másrészt a saját egyéni hajlamainak megfelelő önművelést és tudományos foglalkozást lehetővé teszik.

A Pedagógiai Szeminárium e célból rendelkezésre bocsátja a tanítóságnak különböző tudományos laboratóriumait, ahol hivatott szakemberek támogatják a tanítót a tudományos munkában. Rendelkezésre bocsátja gazdag pedagógiai könyvtárát, amely állandóan gyarapodni fog s lépést tart az irodalom haladásával, s végül kiváló tudósokat, a gyakorlat legkitűnőbb képviselőit kéri fel, hogy ide elhozzák tudományuk és tapasztalatuk gazdagabb kincseit s búvárkodásuk eredményeit.

Alkalmat ad a Pedagógiai Szeminárium arra, hogy ki-ki hajlamai szerint foglalkozhassék a technikai munka vagy művészet valamely ágával, a rajzzal, az énekkel, zenével; kiegészítse tudását azzal, amiben hiányt érez, s képessé legyen e technikai munka vagy művészet ágakban is magasabb pedagógiai feladatok megoldására.

Alkalmat ad a Szeminárium arra is, hogy idegen nyelveket tanulhasson az, aki meg akarja nyitni a maga számára az idegen kultúrát, hogy annak termékei közvetlenül hatva lelkére, azt gazdagítsák és megtermékenyítsék.

A „Pedagógia Szeminárium" tehát gyűjtőneve mindazoknak az intézményeknek és eszközöknek, amelyek a tanítóság további önművelődését szolgálják. A „Szeminárium" szó arra utal, hogy itt a szemináriumszerű munka a fontos, azaz ki-ki maga dolgozik a saját egyéniségének további fejlesztésén. Az intézmények csak arra valók, hogy ezt a munkát lehetővé tegyék, arra ösztönözzenek és ahhoz támogatást nyújtsanak.

Oly tudományos és pedagógiai légkört akarunk itt teremteni, amelyben mélyreható munka folyik a fővárosi környezetnek, a fővárosi gyermeknek, a

főváros e sajátos viszonyai között működő iskolák nevelő feladatának tanulmányozása és problémáinak helyes megoldása érdekében.

A Pedagógiai Szemináriumnak ez az általános feladata két részletes feladatot foglal magában.

Az egyik a fiatal kezdő tanító bevezetése az iskolai munkába, a másik pedig a gondoskodás arról, hogy a régi tanító is lépést tarthasson a tudomány haladásával. A fiatal kezdő tanító, aki most került ki a képzőből, nagyon rászorul arra, hogy támogassuk. Meg is tették ezt eddig is az idősebb kartársak és az igazgatók, de minden attól függött, kikkel hozta össze sorsa az ifjút. Nem akarjuk ezt a munkát a véletlenre bízni, hanem szervezünk oly gyakorlati intézményt, amely a tanítóképzőből átvezet a fővárosi iskola gyakorlatába, és így mintegy kapcsolatot teremt a tanítóképző és a gyakorlati élet követelményei között.

Itt megismerheti a kezdő tanító a fővárosi iskolát a maga valóságában, annak tényleges gyakorlatát, elméleti alapjait és ideális követelményeit. Kiegészítheti tudását azzal, amit neki a képző nem nyújtott, mert részben a tárgyak nagy zsúfoltsága miatt, részben a képzőbe járó tanulók kora miatt nem is nyújthatott.

A Pedagógiai Szeminárium feladatának ezt a részét akkor fogja csak a maga egészében és valóban hathatósan teljesíteni, ha hozzácsatlakozhatik a fővárosi tanítóképző intézethez, amely mintegy alapot ad a Szeminárium számára, s mely a maga növendékeit közvetlenül át fogja adni a Szemináriumnak.

A Szeminárium másik feladata az, hogy a régi tanítóknak könnyen hozzáférhetővé tegye mindazt, amit az emberi művelődés haladása teremt. Az, amit a tanító a képzőből magával hoz, nem elég az egész életre. A tudományoknak haladása szükségessé teszi, hogy időről időre revízió alá vegyük ismereteinket, sőt ezeken az ismereteken alapuló nézeteinket és felfogásunkat is. Lépést tartani a korral csak úgy lehet, ha folyton-folyvást tanulunk, ha napról napra kiegészítjük tudásunk leltárát.

A felvételre jelentkezők örvendetesen nagy száma mutatja, hogy a tanítóság felfogta ennek az intézménynek a nagy jelentőségét. Tudom, tisztelt hallgatók, hogy Önök teljesen átérzik a továbbmunkálkodás szükségét a

saját egyéniségük fejlődése és a saját egyéni haladásuk szempontjából, s teljesen átérzik azt is, hogy az egészen egybevág a közösségnek, a főváros lakosságának, a főváros gyermekeinek, a főváros művelődésének érdekeivel.

A főváros tanítóságának nagy, országos hivatása van a magyar közműveltség terjesztésében. Ezt a hivatást a főváros tanítósága csak úgy tudja betölteni, ha valóban képes közvetíteni azt, ami becseset a tudomány, a művészet és általában a nemzet szellemi élete termel. A Pedagógiai Szeminárium ebben a munkában akarja Önöket segíteni, ezt a munkát akarja megkönnyíteni.

A Pedagógiai Szeminárium működésének sikere egyfelől a vezetés jóságától és az előadóktól, másfelől a hallgatók odaadó buzgóságától függ. Amilyen mértékben meg vagyok győződve, hogy a Szeminárium vezetését a legteljesebb bizalommal a legalkalmasabb kezekre bíztuk, és hogy az előadók megválasztása is szerencsés volt, azonképpen bízom az Önök buzgóságában.

Midőn a Pedagógiai Szemináriumot megnyitom és rendeltetésének átadom, kívánom, hogy ezt a fontos hivatását minél tökéletesebben, minél nagyobb sikerrel teljesítse.

MOZAIKOK AZ INTÉZET TÖRTÉNETÉBŐL

Hunyadi Zoltán

Mozaikok az Intézet történetéből

A Bárczy program

A XIX. század utolsó negyedétől kezdődően évtizedek alatt világvárossá fejlődött Budapest. Az ipar, a gazdasági élet fejlődése elodázhatatlan szükségletté tette a közoktatás fejlesztését is. E munkának *Bárczy István* volt a szellemi vezére kezdetben mint közoktatásügyi tanácsnok, majd mint a főváros polgármestere. Bárczy világosan látta, hogy a közoktatás fejlesztését az alapoknál kell kezdeni. Programja szerint a legfontosabb teendők:

- az iskolahálózat fejlesztése,
- a főváros sajátosságait figyelembe vevő helyi tanterv megalkotása és
- a budapesti pedagógusok – elsősorban a tanítók – szakmai, pedagógiai és pszichológiai kultúrájának emelése.

Az *iskolaépítési program* keretében többek között olyan, a maguk korában szinte palotának tekinthető iskolák épültek, mint amilyenben a mai Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium működik, vagy a Mester utcában, ill. a XIII. kerületi Dózsa György út és a Lehel út sarkán álló iskola. Ezeket az iskolákat a kor legkiválóbb építészei tervezték. Többségüket a város akkori peremére építették, hogy csökkentsék a belső zsúfoltságot

A korszerű tananyagot az alapos, a kor haladó pedagógiai-pszichológiai eredményeit hasznosító tanterv jelentette. Bárczy már 1904-ben – egy évvel az elemi iskolák állami tantervének megjelenése előtt – kiadta gyakorlati kipróbálásra a főváros helyi tantervének tervezetét, amely azután a tanításban szerzett tapasztalatok, a tanítóság véleménye alapján 1913-ban lépett életbe. Ennek a helyi tantervnek általános pedagógiai és szakmódszertani útmutatásokat tartalmazó része sok tekintetben ma is

időtálló: a nevelőtestületek jogosultsága, a nevelőtestületi egység, a módszertani szabadság, az iskola nyitottsága stb.
Az iskolai nevelés kulcsfigurája a *pedagógus*. Jól képzett pedagógus nélkül nincs eredményes iskolai nevelés. Budapest oktatásügyének irányítói nem tartották kielégítőnek az akkori, négy évfolyamos középfokú tanítóképzést. Keresték mind a képzés színvonalemelésének, mind a már működő tanítók továbbképzésének lehetőségeit. Bárczy javaslatára a főváros érettségire épülő tanítóképző létesítését kérte az akkori Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól. Ez az intézmény vállalta volna a már működő tanítók továbbképzését is. A minisztérium a tanítóképző létesítéséhez nem járult hozzá, a tanítók továbbképzésének megoldását viszont a fővárosra bízta. A továbbképzés szervezeti és tartalmi kidolgozására Bárczy *dr.Weszely Ödön* tanulmányi felügyelőt kérte fel.

Ebben az időben Európában már működött néhány pedagógus továbbképző intézmény. Weszely gondosan tanulmányozta ezek szervezetét, tevékenységük tartalmi elemeit. Olyan intézmény kialakítására törekedett, amely a kezdő tanítót bevezeti az iskolai munkába, megszünteti képzettségének hiányosságait, alkalmassá teszi hivatásának magas szintű gyakorlására, a már működő pedagógusnak pedig lehetőséget ad szakmai-pedagógiai műveltsége gyarapítására.

Weszely tervezetét a főváros közgyűlése elfogadta, és Bárczy István 1912. február 1-jén a VIII. kerületi Mária Terézia – ma Horváth Mihály – téri iskola épületében megnyitotta a *Fővárosi Pedagógiai Szemináriumot*. Megnyitó beszédében kiemelte, hogy a Szemináriumban *„megismerheti a kezdő tanító a fővárosi iskolát a maga valóságában, annak tényleges gyakorlatát, elméleti alapját és ideális követelményeit. Kiegészítheti tudását azzal, amit neki a képző nem nyújtott, mert részben a tárgyak nagy zsúfoltsága miatt, részben a képzőbe járó tanulók kora miatt nem is nyújthatott."*

A Szeminárium szervezete

A Szeminárium a maga idejében a kor követelményeinek maximálisan megfelelő – ma úgy mondanánk – komplex intézmény volt az alábbi szervezeti felépítéssel:

- Tanfolyamok:
  - 1. állandó tanfolyam a kezdő tanítók számára,
  - 2. tudományos előadások,
  - 3. technikai és művészeti tanfolyamok,
  - 4. idegen nyelvi tanfolyamok.
- Laboratóriumok:
  - pedagógiai,
  - lélektani,
  - fizikai.

Pedagógiai Könyvtár,

Pedagógiai Múzeum.

Az intézmény első igazgatója a szervezetét, koncepcióját kialakító *Weszely Ödön* lett. Rajta kívül még egy függetlenített munkatársa volt az intézménynek, a továbbképzést tiszteletdíjas előadók – szakterületük kiemelkedő képviselői – végezték.

A Szeminárium tanfolyamain keresztül volt a főváros pedagógusaival a legszélesebb érintkezésben. A megnyitás évében 1089 nevelő jelentkezett a meghirdetett tanfolyamokra és tudományos előadásokra. Ekkor 2689 pedagógus dolgozott összesen a főváros iskoláiban. A jelentkezők között a pedagógusok minden rétege szerepelt, de többségben voltak a tanítók.

A laboratóriumok az elméleti előadásokon hallottak gyakorlati alkalmazásának terepei voltak. A tanfolyamok hallgatói ezekben vizsgálatokat, méréseket, gyakorlatokat végezhettek. Minthogy a pedagógiai és a lélektani laboratórium munkájában sok volt az átfedés, később a kettőt egyesítették, és ebből nőtt ki 1941-ben a *Székesfővárosi Pályaválasztási Tanácsadó és Képességvizsgáló Intézet.*

A könyvtár állománya az Szeminárium megalakulásakor 4000, négy év múlva pedig már 16 000 kötet volt. A húszas évek közepén a Fővárosi Könyvtár gyámsága alá került, majd Fővárosi Pedagógiai Könyvtár néven önálló intézménnyé lett. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum megalakulásakor állományával együtt beolvadt abba.

A pedagógiai múzeum a Szeminárium keretében a maga teljességében sohasem valósult meg. Az indulást követő években lendületes és eredményes gyűjtőmunka kezdődött, gazdag anyag és sok értékes iskolatörténeti dokumentum gyűlt össze. Ezt azonban az első világháború éveiben – amikor az épület hadikórház lett – az iskolák közt szétosztották, és később már nem sikerült összegyűjteni. Esetenként szerveztek alkalmi kiállításokat, de ezek anyagai sem maradtak együtt.

A Szemináriumhoz az indulás évétől kapcsolódott egy *gyakorló elemi népiskola*, és e vonatkozásban Európa első ilyen szervezetű intézménye volt. A gyakorlóiskola pedagógiai műhely szerepét töltötte be. A kezdő tanítók állandó tanfolyamának hallgatói képzési idejük jelentős részét ott töltötték részben hospitálással, részben tanítással. A már működő tanítok részére is tartottak ott bemutató tanításokat. Ezeket az épület nagy előadó termében tartották, nemegyszer több száz hallgató előtt. Részvételi jegyet előre kellett igényelni – amely természetesen ingyenes volt -, mert mindig lényegesen többen szerettek volna ezeken részt venni, mint amennyi a terem befogadóképessége volt. A harmincas években *Móricz Zsigmond* is részt vett egy ilyen bemutató tanításon, és nagy elismeréssel írt róla. Ezek a tanítások nyújtottak alkalmat arra, hogy a gyakorlóiskolában kidolgozott új módszerek, eljárások minél közvetlenebbül kerüljenek be a fővárosi iskolák gyakorlatába. 1919-től az épületben működő *óvoda* is gyakorló intézmény lett az óvónői továbbképzés gyakorlati bázisaként.

Tanfolyamok

A Szemináriumban folyó továbbképzés gerincét a tanfolyamok alkották. Ezek között művelődéspolitikai jelentőségű volt a *kezdő tanítók állandó tanfolyama.* Ezt az egyéves tanfolyamot minden olyan kezdő tanítónak el kellett végezni, aki a főváros szolgálatába kívánt lépni. Ezt az alkalmazás előfeltételének tekintették. Ezzel az „utánképzéssel" a főváros egy évvel megfejelte az akkor négy-, majd később ötéves középfokú tanítóképzést. A tanfolyamra a felvételt kérni kellett. Az első évben hatvan hallgatót vettek fel. A felvettek száma igazodott a főváros iskoláinak munkaerő igényéhez. A felvétel lényegét tekintve előalkalmazás volt, mert a hallgatók ösztöndíjat kaptak. Ennek összege változott ugyan, de nagyjából megegyezett az akkori kezdő - helyettes - tanítói fizetéssel. A tanfolyami felvételnek különösen abban az időben volt egzisztenciális jelentősége, mikor az elhelyezkedési lehetőségek korlátozottak voltak. 1941-ig 1568-an végezték el a tanfolyamot. Ez a kötelező továbbképzési forma a második világháborút követően megszűnt. A tanfolyam tematikája a szükséglettől függően kisebb-nagyobb mértékben változott, de jellegét tekintve mindvégig megtartotta eredeti funkcióját, amire Bárczy István megnyitó beszédében utalt. A hallgatók heti 30-35 órát töltöttek a Szemináriumban. Ebből heti tíz órát hospitáltak a gyakorlóiskolában úgy, hogy mindegyik osztályban legalább egy hétig látogattak. A tanév második felében azután maguk is tanítottak egy hetet, amit azután „vizsga tanítással" fejeztek be. Ezen részt vett a Szeminárium és a gyakorlóiskola igazgatója. A fennmaradó húsz-huszonöt órában hallgattak filozófiát, gyermeklélektant, pedagógiát, művelődéstörténetet, iskolaegészségtant, megismerkedtek a főváros történetével, földrajzával, közigazgatásával, egyszóval mindazzal, amit egy jól képzett fővárosi tanítónak ismernie kellett. Feldolgozták az iskolai kézimunka tanítás gyakorlati anyagát, a heti egy rajz órán segítségét kaptak a magyarázó és illusztráló rajzok készítéséhez

A már működő pedagógusoknak meghirdetett *tudományos előadások* tematikája felölelte mindazt, ami az akkori korszerű általános- és

szakműveltség része volt. Előadói a kor tudományos életének elismert szaktekintélyei voltak: *Ranschburg Pál, Fináczy Ernő, Imre Sándor, Nagy László, Lyka Károly, Simonyi Zsigmond, Riedl Frigyes, Cholnoky Jenő, Mágocsy-Dietz Sándor*, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük.

Az *idegen nyelvi tanfolyamok* célja az volt, hogy a főváros pedagógusai lehetőséget nyerjenek nyelvtudás megszerzésére, ill. továbbfejlesztésére.

A *technikai és művészeti tanfolyamok* közül a kézimunka volt a legnépszerűbb. Az akkori tantervben erősen érződött a munkaiskola eszméje, elsősorban annak is a német *Kerschensteiner* által képviselt irányzata.

Az intézmény történetének első három évtizedét áttekintve elmondhatjuk, hogy az ígéretes, lendületes kezdést megtörte az első világháború négy éve, amikor az épületet hadi kórház céljára is igénybe vették. A Tanácsköztársaság rövid időszaka, majd az azt követő ellenforradalmi periódus sem hagyta érintetlenül a Szeminárium működését. Azonban a húszas évek közepétől bekövetkezett konszolidáció eredményeként újból kibontakozott az alapításkor meghirdetett szellemiség, és kitűnő szakmai műhely alakult ki, melynek hatása nemcsak a főváros határain belül, hanem országos szinten is érvényesült.

A gyakori változások korszaka

A szervezetileg és funkciójában stabil első három évtizedet a második világháborút követően sűrűn bekövetkező változások tarkították. Az intézményt 1945-ben *Székesfővárosi Neveléstudományi Intézetté* alakították át. Szervezetileg főosztályokra tagolódott. Új feladatként kapta, hogy javaslatokat dolgozzon ki a hatóságnak a főváros iskolapolitikája számára. A továbbképzést a fővárosi nevelők átképzése jelentette, majd megindultak a szaktanítói tanfolyamok, melyeknek mindaddig nagy szerepe volt, amíg az általános iskolai tanárképzést az 1951-ben megnyílt budapesti pedagógiai főiskola át nem vette. Miután a kormány 1949-ben létrehozta az Országos

Neveléstudományi Intézetet, a polgármester az intézményt az eredeti nevén, *Fővárosi Pedagógiai Szemináriummá* szervezte vissza, melyben azonban az oktatásügyi hivatali munka kapott erős hangsúlyt. Egy évvel később az akkor már megalakult Fővárosi Tanács az intézményt újból átszervezte. Az így kialakított *Fővárosi Pedagógiai Intézet* hét osztályra tagozódott: 1. továbbképző, 2. átképző, 3. adat- és véleményszolgáltató, 4. szovjet pedagógiai tájékoztató, 5. film és diapozitív, 6. könyv és folyóirat,7. múzeum. Az így kialakított intézmény még jószerével meg sem kezdte érdemi működését, 1951-ben miniszteri rendelettel feloszlatták. Helyette - ugyancsak miniszteri rendelet alapján 1951. szeptember 15-én megszerveződött a *Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézet (BUPTI)*. Az új intézmény tanszéki rendszerben működött. A tantárgyi tanszékek mellett külön tanszéke volt a pedagógiának és a marxizmus-leninizmusnak, amely az ideológiai továbbképzést szervezte. Az Intézet alapfeladata a fővárosi pedagógusok továbbképzésének szervezése, irányítása, a pedagógiai munka módszertanának elemzése, valamint -a szovjet módszertani munkák alapján - új, magyar módszertani művek megalkotásának előkészítése.

A tömeges továbbképzés időszaka

Az 1950-nel kezdődő időszakot a központi irányítású, vizsgakötelezettséggel terhelt tömeges pedagógus továbbképzés jellemezte. .Ennek megszervezése és irányítása hatalmas terhet rótt az Intézetre. A kötelező jellegű továbbképzés első formájának, az un. *kétéves egyéni tanulásnak* elindítását a jogelőd intézmény megkezdte ugyan, de annak kiteljesedését: a tanulókörök megszervezését, a vizsgáztatás lebonyolítását már az új szervezetnek kellett elvégeznie. A „vizsgák" körültekintő lebonyolítása azért is jelentett nagy felelősséget, mert a rendelet előírta, hogy a kétéves egyéni tanulás anyagának eredményes elvégzése előfeltétele a további alkalmazásnak. Végül csak a szakmai anyag feldolgozása zárult vizsgázással, az ideológiai továbbképzés vizsgáit egy záró konferencia helyettesítette. A vizsgán lényegileg mindenki „megfelelt", ezért senkinek a munkaviszonyát nem kellett megszüntetni.

A továbbképzés általánossá tétele elsősorban oktatók, tanulókör vezetők képzését tette szükségessé. Ezt kívánta biztosítani az un. *oktatókáder képzés*. A négy évre tervezett továbbképzésbe az Intézet 66 óvodai, 200-200 alsó-, ill. felső tagozati, 130 középiskolai nevelőt és 20 igazgatót vont be. Kiválasztásuk „különleges körültekintéssel" történt, melyhez szükség volt az igazgató, a kerületi oktatási osztály, a pártbizottság és a Fővárosi Tanács oktatási osztályának javaslatára és a Közoktatásügyi Minisztérium jóváhagyására. Maga a kiválasztás rendje is jelzi, hogy az akkori közoktatási kormányzat mekkora jelentőséget tulajdonított a továbbképzésnek, mert a jelölteket nagyobb „körültekintéssel" kellett kiválasztani, mint pl. az intézmények vezetőit. A képzés első évét az oktatókáderek vizsgával zárták. Ez különösen az igazgatók körében váltott ki erős ellenszenvet. A vizsgakötelezettséggel való szembenállás egyébként is általános volt, amit csak fokozott a pedagógusok társadalmi megbecsülésének csökkenése, az élet- és munkakörülmények általános romlása. Ezt érzékelte a minisztérium is, mert a négyéves, kötelező általános továbbképzést megszüntette, és helyette, az ötéves, periódikus továbbképzést rendelte el. Ennek keretében az ideológiai továbbképzésnek egy kétéves, a szakmai továbbképzésnek egy egyéves tanfolyamát kellett minden nevelőnek elvégezni. A továbbképzésnek ezt a periódusát nevezte *Darvas József* a „libatömés" időszakának, mely tömegessége mellett sem tudta magát sohasem kifutni, mert a kétéves egyéni tanulás egy évig, a négyéves általános továbbképzés és az oktatókáder képzés két évig az ötéves periódikus továbbképzés pedig három évig működött.

1956. az Intézetben

1956 tavaszán az Intézet több munkatársa vett részt a Petőfi Kör által szervezett pedagógiai vitán a Közgazdasági Egyetem nagy előadótermében. Az ott elhangzottak élénk visszhangot váltottak ki, bár akkor közvetlen hatása nem lehetett az Intézetben folyó munkára. A hallottak minden esetre elraktározódtak, és hatásuk felszínre került a forradalom utáni időszakban.

Október 23-án délután ugyanúgy folytak a tanfolyami foglalkozások, mint máskor. 5 óra tájban érkezett a hír az ifjúság tüntetéséről, a városban kialakult hangulatról. A foglalkozásokat befejeztük, hogy a város távoli kerületeiben lakó kollégák is biztonságosan haza tudjanak menni. Másnap lassan gyülekeztünk az Intézetben, és élénk eszmecsere alakult ki. Ki-ki meggyőződése, temperamentuma, a városban szerzett élményei, az innen-onnan szerzett hírek alapján értékelte az eseményeket, találgatta a lehetőségeket, a folytatást, a várható következményeket. Munkáról, a tanfolyamok folytatásáról szó sem lehetett, hiszen a város olyan volt, mint egy felbolydult méhkas. Később megjött a hír, hogy a munkahelyeken forradalmi bizottságok alakulnak, és az Intézetben is meg kell alakítani a Forradalmi Bizottságot. A szakszervezet vezetősége röpgyűlést hívott össze, melyen az Intézet összes dolgozója részt vett. A titkár bejelentette a gyűlés tárgyát, elmondta, hogy a továbbiakban az Intézetet a megválasztandó öttagú Forradalmi Bizottság fogja vezetni. Ismertette a választás menetét. Elmondta, hogy a szavazáshoz mindenki egy tiszta papírlapot kap, és arra írja fel az általa a forradalmi bizottságba javasolt öt dolgozó nevét. A titkos szavazás előtt még megválasztották a szavazatszámláló bizottságot, és megkezdődött a szavazólapok kitöltése. A szavazatszámlálás nyilvános volt. A szavazatok összeszámlálásakor kiderült, hogy az Intézet dolgozói a forradalmi bizottságba megválasztották az Intézet igazgatóját, igazgatóhelyettesét, a szakszervezet titkárát, rajtuk kívül a történelem tanszék vezetőjét és az alsó tagozati tanszék adjunktusát. Mivel ez utóbbi néhány szavazattal megelőzte az Intézet igazgatóját, ő lett a Forradalmi Bizottság elnöke.

A szavazást szünet követte, és a bizottság megtartotta alakuló ülését. Mivel az igazgató, az igazgatóhelyettes és a szakszervezeti titkár is tagja volt a bizottságnak, logikus volt, hogy az az az Intézet addigi vezetését erősítette meg. A szünet után folytatódó röpgyűlésen ennek bejelentését egyetértő taps fogadta. (Ez volt egyébként a bizottság egyetlen határozata és egyetlen formális ülése.)

A november 4-e után következő harcok az Intézet épületét sem kímélték. Az udvari szárny középső része egy orosz akna belövést kapott, melynek következtében egy szoba szélességben a negyedik emelettől az alagsorig leomlott az épületnek az a része. A belövés és az épület közelében folyó harcok elég sok kárt tettek: mind az utcai, mind az udvari fronton betörtek az ablakok. A keletkezett károk megszüntetésében az Intézet dolgozói aktívan részt vettek. Az egyik hivatalsegéd vezetésével üvegező brigád alakult, és viszonylag rövid idő alatt sikerült a törött ablakokat beüvegezni. Így az épen maradt előadótermekben megindulhatott a munka, és a gyakorlóiskolában is megkezdődhetett a tanítás. Látszólag minden úgy ment, mint október előtt, és mindenki maradt a helyén.

Az események értékelésében a véleményt nyilvánító munkatársak egyértelműen forradalomnak minősítettek az október 23-a és november 4-e közötti időszakot. Egyetlen kolléga volt – a biológiai tanszék vezetője -, aki az első pillanattól kezdve tagadta ezt, és ellenforradalomnak nevezte a történteket. A Forradalmi Bizottság, amely egyetlen határozatával gyakorlatilag az Intézet vezetést megerősítette, megszűnt. Elnökét és másik párton kívüli tagját senki meg nem kérdezte, és bántódásuk sem lett. Egymás közt ugyanolyan béke honolt, mint a forradalom napjaiban Ez a belső nyugalom azonban nem elvtelen opportunizmus volt, hanem a munkájukat lelkiismeretesen végző értelmiségiek gyűlölködésmentes együttmunkálkodásáé, mint ahogy ez jellemezte a forradalom napjainak szélsőségektől mentes időszakát is.

Az 1956/57-es tanév végével mégis volt néhány személyi változás, ami az október-novemberi napokkal függött össze. 1957 szeptemberétől új igazgatója lett az Intézetnek, mert elődje nem lépett be az új névvel megalakult pártba, és ő a továbbiakban igazgatóhelyettesi megbízást kapott. Két tanárt is áthelyeztek. A pedagógiai tanszék volt vezetőjét azért, mert a forradalmi bizottságot választó gyűlésen megrendülten a pártban való csalódásáról szólt, és párttagsági könyvét az elnöki asztalra hajította. A

másik áthelyezett a volt párttitkár. Ő november 4-e után szakállt növesztett, ami abban az időben az egyet nem értést, a passzív ellenállást jelképezte.

Harmadszor is megalakulás kori név

1957 szeptemberétől az intézmény újból *Fővárosi Pedagógiai Szeminárium* néven folytatta tevékenységét. A következő évek az Intézet történetének egyik legsikeresebb, legtöbb eredményt felmutató korszakát jelentették. A forradalom szétzilálta a továbbképzésnek a minisztérium által megszabott rendjét, így ismét lehetővé vált a fővárosi sajátosságok érvényre juttatása. Ennek egyik formájaként felújították – az alapítási koncepciónak megfelelően - a *kezdő nevelők tanfolyamát*, de most már nem csak a kezdő tanítókra, hanem az óvónőktől kezdve a középiskolai tanárokig bezárólag minden kezdő pedagógusra vonatkozóan. Ennek a továbbképzési formának elsődleges műhelye a gyakorlóiskola volt, ahol sok gyakorlati tanítást látogattak, esetenként maguk is tanítottak. Az elméleti foglalkozások anyaga pedig elsősorban szakmódszertani témák feldolgozása volt. A kezdő nevelők mellett ebben a továbbképzési formában vettek részt azok a pedagógusok is, akik esti vagy levelező úton szerezték oklevelüket, esetleg a tanügyigazgatásból vagy más munkakörből kerültek az iskolákba.

A másik jelentős – talán az előbb említettnél is fontosabb – kezdeményezésnek kell tekinteni az *Apáczai Csere János Szabadegyetem* – megszervezését, mellyel az Intézet az alapítási elgondolás tudományos előadásaihoz tért vissza. A szabadegyetem – későbbi nevén akadémia – különböző tagozatain az egyes tudományágak legkiválóbb szakemberei, a tudományos, a társadalmi élet, a kulturális szféra legismertebb, legkiválóbb képviselői tartottak előadásokat. Az egyes szaktárgyak saját profiljuknak megfelelően alakították tematikájukat, sorra vették a tantárgy neuralgikus pontjait, de alakultak tantárgytól független tagozatok is olyan témákban, melyek közérdeklődésre tarthattak számot. A jelentkezés várakozáson felüli volt. Annak ellenére, hogy részvételi díjat kellett fizetni, az első évben már 3000 felett volt a jelentkezők száma, amely a további években még emelkedett is. (A „Lakóhelyünk, Budapest" tagozatra pl. 350-en jelentkeztek.)

Négy tanév után ez a továbbképzési forma megszűnt, mert a minisztérium kiadta a továbbképzést szabályozó új rendeletét.

Az 1957-től 62-ig tartó időszakban az Intézet munkáját erőteljes kibontakozás jellemezte. Az előbb említettek mellett komplex továbbképzési formaként megindította a Kultúrpolitikai Akadémiát, speciális tanfolyamokat hirdetett, segítette a kerületi, a körzeti munkaközösségek tevékenységét, megalapozta a gyermekotthoni, gyermekfelügyelői, ifjúságvédelmi, gyámügyi dolgozók továbbképzését. Mivel az Intézet felsőoktatási jellegű intézmény volt, lehetősége nyílt arra, hogy kivételes esetben, külön engedéllyel, *szaktanárképző tanfolyamot* nyisson. Ennek alapján az énekszakos tanárhiány csökkentésére ének szaktanári tanfolyamot indított.

Ennek a lendületes, eredményekben gazdag korszaknak vetett véget az Intézet fennállásának 50. évében egy – a felsőoktatásra vonatkozó - kormányrendelet, mely 1962. augusztus 31-i hatállyal az Intézetet feloszlatta. A rendelet ugyanis kimondja, hogy felsőoktatási intézményt csak országos főhatóságok tarthatnak fenn. Mivel a Szeminárium egyetlen olyan intézmény volt, melynek fenntartója regionális szerv – Budapest Főváros Tanácsa -, fel kellett oszlania, és helyiségeit át kellett adnia a felsőoktatásnak. A helyiségátadást a Fővárosi Tanács úgy oldotta meg, hogy a Fazekas Mihály Gimnáziumot – amely 1960. január 1-jétől a Szeminárium gyakorlóiskolája lett – a Baross utcai épületből átköltöztette a Horváth Mihály térre, és annak épületét adta át.

Újrakezdés

A fővárosi oktatás irányítás a Szeminárium feloszlatásával nehéz helyzetbe került. Olyan időszakban kellett továbbra is gondoskodnia a pedagógusok továbbképzéséről, amikor új tanterv, új tankönyvek kerültek bevezetésre. A problémát úgy oldották meg, hogy a Fővárosi Tanács oktatási osztálya egyik csoportjaként a megszűnt intézmény megmaradó dolgozóiból – 18 vezető szakfelügyelővel és 8 adminisztratív, valamint technikai dolgozóval –

létrehozták a *szakfelügyeleti és továbbképzési csoportot.(SZTCS)* Ennek vezetője a megszűnt intézmény igazgatóhelyettese lett csoportvezetői beosztásban. Az átszervezésből adódóan szükségessé vált a továbbképzési feladatok egy részének a kerületekhez történő decentralizálása. Hogy ennek a feladatnak a kerületek eleget tudjanak tenni, a megszüntetett álláshelyekből egy-egy továbbképzési felügyelői státusz létesítésére kaptak lehetőséget. A korábbi gyakorlóiskolát és a Fazekas Mihály Gimnáziumot pedig *Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium* névvel 12 évfolyamos iskolává szervezték át, majd egy év múlva, 1963. szeptember 1-jével a szakfelügyeleti és továbbképzési csoporttal közös igazgatás alá helyezték. A közös igazgatás azután három év múlva megszűnt.

Az átszervezés következtében továbbképzés nagy mértékű decentralizálása vált szükségessé. Központi szervezésben a szakmai továbbképzés tanfolyamai közül csak a vezetői tanfolyamok és a gyakorlati szemináriumok maradtak. A többi továbbképzési forma - a kerületi szakmai munkaközösségekre alapozva - kerületi oktatási osztályok irányítása alá került. A csoport tematikai ajánlatokkal és a munkaközösség-vezetők felkészítésével segített.

Az átszervezéssel ismét az intézmény hatáskörébe került az általános- és középiskolai *szakfelügyelet* irányítása. A szakfelügyelet irányításának és a szakmai továbbképzésnek összekapcsolása több vonatkozásban is módosította a szakfelügyelet tevékenységét. Munkájában előtérbe került a helyzetelemzés. A látogatásaik során szerzett tapasztalatok alapján elsősorban az iskolák igazgatóinak és a kerületi oktatási osztályoknak kellett tájékoztatást adni a jelentkező feladatok megoldásához. Tevékenységükben a segítő, tanácsadó jellegnek kellett kidomborodni. Nélkülözhetetlen volt közreműködésük a decentralizált továbbképzésben. Ugyanakkor az elemzésükben szereplő észrevételek támpontot adtak a központilag szervezett tanfolyamok szervezésében, anyagának, temetikájának összeállításában.

1966 márciusában a Fővárosi Tanács Végrehajtó bizottsága utasította az oktatási osztályt, hogy dolgozza ki a vezetés pedagógiájának, az iskolavezetés korszerűbbé tételének programját, és gondoskodjék arról, hogy hat év alatt minden fővárosi nevelő- oktató intézmény igazgatója végezze el a vezető tanfolyamot, valamint a Marxizmus - Leninizmus Esti Egyetem Pedagógus Tagozatának valamelyik választott formáját. Arra vonatkozóan is született határozat, hogy a továbbiakban csak azok kaphatnak a pedagógusok közül vezető beosztást, akik előzetesen elvégezték az SZTCS vezetőképző tanfolyamát. Ebből adódóan a vezetőképzés és a vezetői továbbképzés, a vezetés pedagógiai kérdéseinek feldolgozása az SZTCS programjának egyik legjelentősebb mozzanata lett.

Ebben az időszakban kerültek az állami zeneiskolák a kerületi tanácsok hatáskörébe, aminek következtében az SZTCS feladatköre kibővült ezek pedagógusainak továbbképzésével és szakfelügyeletük ellátásával.

1969. január 1-jétől az intézmény *Szakfelügyeleti és Továbbképzési Intézet* névvel működött tovább. Az újból „intézetté" váláskor egy tanulmányi és szervezési, valamint egy oktatástechnikai csoporttal bővült, mely utóbbi film- és diatárral egészült ki. Ez az iskolákat vizuális szemléltető anyaggal látta el. A szervezeti bővülés mellett a tartalmi tevékenység is szélesedett. 1970-től hatáskörébe került a szakmunkásképző intézetek közismereti tantárgyainak szakfelügyelete és ezek tanárainak továbbképzése. Új feladatként jelent meg a kerületi nevelési tanácsadók munkájának koordinálása, szakmai irányítása; nevelésszociológiai vizsgálatok végzése; jelentős mennyiségű pedagógiai szervezőmunka (írásbeli érettségi vizsgák, tanulmányi versenyek szervezése.) Feladatkörébe került a pedagógiai újítások véleményezése, a pedagógiai, módszertani kísérletek nyilvántartása, figyelemmel kísérése, az egyes iskolákban megnyitni szándékolt szakosított tantervű osztályok személyi és tárgyi feltételeinek vizsgálata, hogy csak néhány jelentősebbet említsünk. Jelentős szerep hárult az Intézetre a fővárosi közoktatás politikai döntések előkészítésében. Ezek között említésre méltó az óvodai ellátottság vizsgálata, az óvodák fejlesztésének problematikája; a napközi otthonok

munkájának továbbfejlesztése, és az iskolaotthonos osztályok kialakítása; a gyógypedagógiai intézmények helyzetének vizsgálata, szakosításuk továbbfejlesztése.

1968 márciusában a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága ismét napirendre tűzte a fővárosi pedagógusok továbbképzésének helyzetét, és meghatározta a továbbfejlesztés elveit. Olyan újrendszerű továbbképzés mellett foglalt állást, amely nem különállóan nyújtja a pedagógiai, a szaktárgyi, valamint az ideológiai továbbképzést, hanem komplex jellegű. Az így kialakított *komplex gyakorlati szemináriumok* megőrizték a továbbképzés legjobb hagyományait Előadói az Apáczai Csere János Pedagógiai Akadémián megismert kiváló szakemberek voltak, a szemináriumokon az előadásban hallottakat a gyakorlat követelményei szerint alkalmazták. Az így kialakított programok országosan is alkalmazásra kerültek. A Végrehajtó Bizottság határozata alapján kialakult az Intézet tanfolyamainak perspektivikus rendszere:

- vezetői (vezetőképző, igazgatói, vezető óvónői)tanfolyamok,
- komplex gyakorlati szemináriumok,
- szakmai-módszertani tanfolyamok, melyek elsősorban gyakorlati segítséget nyújtottak,
- speciális tanfolyamok, melyeknek rendkívül széles skálája jelent meg .

Ezzel a továbbképzés a megfelelő színvonal biztosítása érdekében eltolódott a rugalmasan alkalmazható, a választhatóságot figyelembe vevő központi tanfolyami rendszer irányába, A tapasztalatcsere jellegű formák megmaradtak az un. decentralizált továbbképzés keretében, a munkaközösségekre támaszkodva. Az óvodai és az általános iskolai munkaközösségeket továbbra is a kerületek működtették, a középiskolák és a szakmunkásképző intézetek közismereti tantárgyait tanító tanárainak tapasztalatcsere jellegű továbbképzéséről munkaközösségeiken keresztül a Pedagógusok Fáklya Klubjával közös rendezésben központilag gondoskodott az Intézet.

Újra Fővárosi Pedagógiai Intézet

Az 1972. évet – az 1950-ben egyszer már szerepelt - *Fővárosi Pedagógiai Intézet* néven kezdte meg az intézmény. A névváltozást valójában az indokolta, hogy azok a szerteágazó feladatok, funkciók, melyet az intézmény a főváros oktatásügyi irányításában az utolsó években betöltött, nem fejeződtek ki nevében. A névváltozás mögött azonban feladatbővülés és bizonyos szervezeti módosulás is meghúzódott. Szervezetileg az Intézet két osztályra – továbbképzési, valamint közoktatási – oszlott. A továbbképzési osztály feladatköre megegyezett a korábbiakkal. A közoktatási osztályhoz tartozott a felügyelet, a nem tantárgyi vezető-szakfelügyelők – napközi otthon, gyógypedagógia, zeneoktatás, nevelésszociológia, nevelési tanácsadók - tevékenységének irányítása.

A legnagyobb változás a *felügyeleti munka* területén következett be. A főváros alsó- és középfokú oktatási intézményei szakfelügyeletének irányítását eddig is az Intézet látta el. Ez a feladat most kibővült az általános felügyelet irányításával. De ennél jelentősebb változás volt, hogy a kerületi oktatási osztályok irányító munkájának felügyelete, melyet eddig a Fővárosi Tanács Vb. oktatási osztályának iskolai csoportja végzett – szintén az Intézethez került. A változtatás elvi indoka az volt, hogy az általános és szakfelügyelet egységes szervezete, egységes irányítása hatékonyabb működést eredményez. Az információáramlás többirányú, gyorsabb, ebből adódóan a döntési javaslatok megbízhatóbbak alaposabbak. Másrészről az Intézet irányításával működő fővárosi felügyelet munkájában integrálni tudja azoknak a vezető szakfelügyelőknek tapasztalatát is, akik nem irányítanak ugyan szakfelügyeletet – pl. pedagógia, nevelés szociológia–, de tevékenységük alapvető és átfogó jelege folytán hatékonyan épülhet be mind a fővárosi, mind a kerületi általános felügyelők munkájába.

A Minisztertanács Tanácsi Hivatala a felügyeletnek ezt a szervezetét és irányításának ezt a gyakorlatát a tanácstörvénybe ütközőnek találta. Ennek következtében két év múlva a fővárosi felügyelet, és ezzel a kerületi általános

felügyelet irányítása is – önálló felügyeleti osztályként – visszakerült az időközben már művelődési főosztállyá alakult szervezeti keretbe. Az *Intézet* a továbbiakban – a korábbi gyakorlatnak megfelelően – *csak a szakfelügyeletet működtette.* A Tanácsi Hivatal ugyan ezzel sem értett egyet, és ezt is törvénybe ütközőnek tartotta, de tudomásul vette azt az álláspontot, hogy a szakfelügyelet *irányítása a fővárosi művelődési főosztály hatáskörében van, az Intézet csak működteti azt.* (A későbbi években a fővárosi gyakorlat modell értékű lett, és a megyék is egymás után vették át.) Feltételezhető – és erről senki nem beszélt -, hogy az átszervezés elvi indokai mögött és mellett egy nagyon prózai, bérezési indok is meghúzódott, amely az általános és a fővárosi felügyelői munkakör vállalására pozitívan hatott. A funkciók csökkenésével az Intézet két osztályra tagozódása és ebből fakadóan egyik igazgatóhelyettesi munkakör is megszűnt

A hetvenes évek közepén a szakoktatási intézmények országos irányítása a szaktárcáktól átkerült a Művelődésügyi Minisztérium hatáskörébe. Ebből adódóan a szakmai elmélet tantárgyainak és a szakmai gyakorlati képzésnek felügyelete is a művelődésügyi szakigazgatási szervek feladat lett. Ennek ellátására a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága határozata alapján az Intézet keretében *szakoktatási csoport* került szervezésre. A szakmai szakfelügyelet ellátása igen szerteágazó feladatot jelentett, ezért ennek irányítása a művelődési főosztály szakoktatási osztályának együttműködésével történt.

A fővárosban az oktatási intézmények *nagyságrendjéből*, az ellátandó feladatok eltérő jellegéből adódóan igen körültekintően kellett megtervezni a szakfelügyelők tevékenységét. A mintegy 150-160 szakfelügyelő munkájának ötéves ciklusokra való megtervezése, az iskolákkal, a kerületi művelődési osztályokkal való egyeztetése gondos körültekintést igényelt. De ennél fontosabbnak tekintette az Intézet a szakfelügyelők munkájának tartalmi irányítását. 1965-ben elkészült a *fővárosi szakfelügyelet*, 1966-ban pedig a *kerületi általános felügyelet* ideiglenes szervezeti és működési szabályzata, majd 1970-ben *A budapesti iskolák felügyelete* című *útmutató.*

A felügyeleti munka továbbfejlesztésére új lehetőségeket kínált a művelődési főosztály vezetője által irányított *fővárosi felügyeleti kísérlet.* Alapkoncepciójából két fontos elemet kell kiemelni:

- Biztosítani kell a felügyelő számára azokat a feltételeket, melyek az eredményes munkát lehetővé teszik.
- Az ellenőrzés folyamatába az ellenőrzötteket is be kell kapcsolni, érdekeltté kell tenni.

Ez utóbbi különösen fontos alapkövetelménye a megváltozott szemléletnek, amely komoly lépés a felügyeleti munka demokratikussá tételében.

1987 szeptemberétől megszűnt a pedagógiai és a szakfelügyelet, helyette az egyes szaktárgyak és a nevelési-oktatási intézmények munkájának segítésére *pedagógiai* és *szaktárgyi szaktanácsadói* állásokat kellett szervezni. A szak- és pedagógiai tanácsadóknak nem volt könnyű a stílusváltás annak ellenére, hogy a fővárosban évtizedek óta nem volt utasítási joga a szakfelügyelőknek. A stílusváltást segítette a fővárosi felügyeleti kísérlet során szerzett tapasztalat. További segítséget jelentett az Intézet által kiadott *Szaktanácsadók kézikönyve*, melyben a szerzők – Pavlik Oszkárné és Szilágyi Imréné – a gyakorlat során szerzett tapasztalatokat foglalták össze

A pedagógusok *szakmai továbbképzése* továbbra is két szinten folytatódott: egyrészt a már az előző években kialakított központi tanfolyami rendszerben, másrészt decentralizáltan, szakmai munkaközösségek keretében, melyhez tematikai ajánlattal, a munkaközösség-vezetők közvetlen felkészítésével, valamint a szakfelügyelők közreműködésével nyújtott az Intézet segítséget. Tömegét és szerteágazó tartalmát tekintve legnagyobb feladatot a 70-es évek végén minden iskolatípusban fokozatosan bevezetésre kerülő új dokumentumok – tantervek, tankönyvek, segédeszközök – megismertetése, az ezekkel végzendő munkára való felkészítés jelentette. A középfokú iskolák pedagógusai közvetlenül, az óvodák és általános iskolák pedagógusai – nagy számukra való tekintettel – a szakmai munkaközösségeken keresztül kaptak felkészítést. Ebbe a munkába a szakfelügyelet is bekapcsolódott.

Külön nagy feladatot jelentett az általános iskolai matematika új tantervének bevezetésére való felkészítés. A koncepcionális változásra tekintettel ezt a feladatot - minden tanítóra és matematika tanárra kiterjedően – közvetlenül, több évre kiterjedő tanfolyammal oldotta meg az Intézet, és erre a feladatra külön munkatársat alkalmazott.

Kiemelkedő jelentőségű volt - a Fővárosi Tanács VB. 1972. júniusi határozata alapján - a *vezetőképzés továbbfejlesztése.* A lényeges változást az jelentette, hogy a korábbi határozat alapján elindított hetenként félnapos tanfolyamot un. blokkosított képzési forma váltotta fel. A tanfolyam hallgatói 90 napra mentesítést kaptak iskolai munkájuk alól, melynek terhére ősszel és télen egy-egy hónapos egész napos foglalkozásokon vettek részt, tavasszal pedig az egy hónapos foglalkozás első felében összefoglalták a feldolgozott ismereteket, a második két hétben pedig a közösség előtt mindenki megvédte szakdolgozatát. Ez a kezdeményezés egyedülálló volt. A tanfolyam tematikája a változó körülményeknek megfelelően a szükséglet szerint módosult, de az alap koncepció nem változott. A vezetői megbízásra vonatkozó korábbi rendelkezések változatlanul maradtak.

A továbbképzés tartalmi kiteljesedését, eredményességének fokozását kétségkívül erősítette, hogy az Intézet keretén belül megvalósult a szakfelügyelet és a továbbképzés egysége. Ezt már óhajként megemlítette *dr. Jankovits Miklós*, a Szeminárium akkori tanára egy 1940-ben megjelent írásában. Ezt írta: *„Eszményi helyzet az lenne, ha az ellenőrzés és a továbbképzés azonos személy kezében lenne."* (Jankovits Miklós dr.: A fővárosi nevelés feladatai; Budapesti Tanítótestület könyvei I. kötet, Budapest, 1940., 92. o.) Ez, a gyakorlat próbáját kiállt szervezeti egység mindkét funkció érvényesülésében előnnyel járt:

- A továbbképzés tartalmi tervezése a felügyeleti tapasztalatok elemzéséből származik, és így valóságos igényeket elégít ki.
- A tervezőt megóvják illúziók, a teljesíthetetlen igények megfogalmazásától.

A továbbképzés eredménysebbé tételének azonban legnagyobb tartalékai a metodika területén vannak. A többségében még prelegáló foglalkozásokat fel kell váltania a résztvevők aktivitását megkívánó formáknak. Erre már vannak példák a vezetőképzésben, de ide sorolhatók a történelem tanárok alkotókörei, az irányított önképzés formái. A továbbképzésnek az öntevékenységre, az aktivitásra alapozott módszere és feltételei legkidolgozottabbak a felnőttoktatásban dolgozó pedagógusok továbbképzésében. Ma már a számítógépek, az internet, az informatika egyéb eszközei e tekintetben rendelkezésre állnak.

A rendszerváltozással alapvetően megváltozott az Intézetnek a pedagógusok továbbképzésében betöltött eddigi helyzete. A tartalom központi előírása megszűnt A továbbképzés szervezése szabad tevékenységgé vált. A különböző szervek, szervezetek, magánszemélyek által meghirdetett továbbképzési formák minőségét elvileg a tanfolyamok akreditációja garantálja, melyet a szervezőnek kérnie kell az akreditációs bizottságtól. A pedagógusok továbbképzési kötelezettsége megmaradt, de ennek teljesítési módja változott: a szabadon választható akreditált tanfolyamok elvégzésével szerzett pontszámok összegével kell és lehet a hétéves ciklusra előírt kötelezettségnek eleget tenni. Megszűnt a továbbképzés ingyenessége, a meghirdetett továbbképzési tanfolyamokon való részvételért fizetni kell. Ehhez az intézmények pedagógus létszámuktól függő keretet kapnak, melyet szükségletük szerint használnak fel. Saját költségére bárki bármilyen tanfolyamon részt vehet. Az ezzel a változtatással kialakult versenyhelyzet elvileg hozzájárul a minőség emelkedéséhez. A továbbképzés szervezőinek érdeke, hogy figyelembe vegyék az érdeklődést és az igényeket. Az eddig eltelt időszakban azonban még nem látható és nem értékelhető a változás tényleges hatása. A ciklus végén lehet csak többé-kevésbé látni az eredményeket.

Nagy mértékben kiterjedt az Intézet *szolgáltató tevékenysége.* A dologi jellegű szolgáltatások megvalósulását fővárosi tanácsi pénzforrások juttatása tette lehetővé. Ezek közül kiemelkedik az általános iskola 1978-ban bevezetett új

tantervű matematika tanításához szükséges szemléltető eszközeinek központi biztosítása. A kereskedelmi forgalom kikapcsolásával az Intézet közvetlenül legyártatta az eszközöket, és ezekkel térítés nélkül látta el az iskolákat. Hasonló jellegű volt az általános és középiskolák ellátása az Intézet kémia vezető szakfelügyelője által kidolgozott un. félmikró tanulókísérleti eszközeivel. Az oktatástechnikai csoport írásvetítő fólia csomagokat készíttetett az egyes tantárgyak tanításához. Hanganyagok, kazetták álltak ott rendelkezésre, melyeket helyben másolhattak azok az iskolák, melyek ezekre igényt tartottak. Audió-vízuális anyagokat is készített a csoport, melyhez szintén hozzáférhettek az iskolák. Az oktatástechnikai csoport később – a kilencvenes évek elején – levált az Intézettől és a Fővárosi Oktatástechnikai Központ része lett.

A tartalmi jellegű szolgáltatások az iskolák és iskolafenntartók önállóságának kiszélesedésével kaptak nagyobb jelentőséget. A feladatok decentralizálásával a kerületek a 34/1986 (M.K.36.) sz. rendelet alapján pedagógiai kabineteket hoztak létre., melyek kerületi pedagógiai műhelyként tevékenykedtek. Ezek szakmai irányítását az Intézet végezte. A sok szervezeti, szervezési gonddal küszködő kabinetek egy részét a kerületek később feloszlatták. Helyettük, ill. a megmaradtak átszervezésével *kerületi pedagógiai szolgáltató központok (PSZK)* jöttek létre. Velük az Intézet együttműködési szerződést kötött, és a feladatokat ennek alapján megosztva végzik.

Az Intézet jelentős úttörő munkát végzett a nevelésszociológiai vizsgálatok terén. A következő témákban folytak vizsgálatok:

- diákéletmód Budapesten;
- a fizikai dolgozók gyermekeinek családi háttere és iskolai helyzete;
- a hátrányos helyzet tényezői; csökkentésének iskolai lehetőségei;
- a cigánytanulók helyzete;
- a pedagógusok élet- és munkakörülményei;
- a fiatal pedagógusok beilleszkedése.

A vizsgálatok tapasztalatait részben kiadványaiban és a Budapesti Nevelőben publikálta az Intézet, részben jelentések formájában terjesztette fel a művelődésügyi főosztálynak.

Az utóbbi évtized egyik legjelentősebb szolgáltatása, amit a *tudásszint mérésekkel*, azok tapasztalatainak közzétételével nyújt az Intézet az iskoláknak. A *Fővárosi Pedagógiai Napok* megrendezésével arra nyílik lehetőség, hogy a plenáris üléseken időszerű elvi és gyakorlati pedagógiai kérdésekről halljanak az érdeklődők, a kerületekben rendezett bemutató tanításokon pedig a gyakorlatban láthassák ennek megvalósítását.

1987-től két új területtel bővült az Intézet feladatköre. Ismét visszakerült a *gyógypedagógiai szakterület* szakmai gondozása, itt szerveződött meg a továbbképzés és a szaktanácsadás. Ugyancsak az Intézethez került a *nevelőotthoni szakterület*, amelynek gondozását, irányítását addig a művelődési főosztály nevelőotthoni és kollégiumi osztály látta el. Ugyancsak a művelődési főosztálytól kapta meg az Intézet a *gyermekvédelem* szakterületének gondozását.

Az Intézet *kiadói tevékenysége* legutóbbi három évtizedben teljesedett ki. Ennek egyik terméke a negyedévenként 8-10 ív terjedelemben megjelenő *Budapesti Nevelő*, amelynek az idei a XXXVIII. Évfolyama. A harmincas évek közepén, a negyvenes évek első felében is volt már az intézménynek folyóirata, amely *Pedagógiai Szeminárium* címen jelent meg. Abban néhány rövid pedagógiai tanulmány mellett elsősorban a tanítási gyakorlatot segítő óraleírások, óravázlatok, az iskolai ünnepélyek rendezését segítő műsortervek jelentek meg. A jelenlegi folyóirat nem csak az Intézet dolgozóinak nyújt publikációs lehetőséget, hanem megjelennek benn a fővárosi pedagógusok – nevelők, igazgatók, tanügyigazgatás dolgozói – tapasztalatcsere jellegű írásai, elvi jellegű dolgozatai, és az átfogóbb eredményvizsgálatok tapasztalatai is rajta keresztül jutnak az iskolák tudomására. A kiadói tevékenység nagyságrendje a Budapesti Nevelővel együtt 100-120 ív terjedelem évenként. Ebbe a keretbe sorolható a *Hírlevél* címmel havonként megjelenő tájékoztató.

A rendszerváltozás után szélesedő nemzetközi kapcsolatai is kialakultak az Intézetnek. Munkakapcsolatba került angol, holland, német, osztrák társintézményekkel. A vezető szaktanácsadók közül többen bekapcsolódtak a *határon túl élő magyar pedagógusok* továbbképzésébe, segédanyagokkal, kézikönyvekkel való ellátásába, konzultációk szervezésébe.

Az ideológiai továbbképzés

Az természetes, hogy a pedagógia, az iskolai nevelés semmilyen társadalmi rendszerben nem független az uralkodó társadalmi-politikai rendszertől, amely elvárja eszméinek szolgálatát. Bizonyos mértékig így volt ez a két világháború között is, és így van ma is, de minden külső kényszer, presszió nélkül. A pártállam kialakulásával azonban megjelent a központilag kinyilatkoztatott kényszer. Az agresszív *„hittérítés"* alanyává vált a pedagógus társadalom. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1950. március 29-i határozata nyomán megszületett intézkedések kemény szankciókat helyeztek kilátásba. A pedagógus továbbképzés akkori szervezeti formája az un. *kétéves egyéni tanulás* volt. Ennek eredményes elvégzése feltétele volt annak, hogy a tanulásba bevont személyek megmaradhassanak állásukban. Ekkor fogalmazódott meg először, hogy a továbbképzésben való részvétel vizsgakötelezettséggel jár. A továbbképzés ideológiai anyaga történelmi jellegű volt: az 1848-tól 1951-ig tartó korszakot foglalta magában, benne a szabadságharc, az első világháború, az oroszországi októberi forradalom, a második világháború előzményei és lefolyása, népi demokráciánk fejlődésének főbb kérdései képezték anyagát. A szakmai anyagok az egyes tantárgyak világnézeti szempontból fontos elemeivel foglalkoztak (Most tekintsünk el attól, hogy a kijelölt témák feldolgozásának megvoltak-e a személyi feltételei.) Az un. egyéni tanulás decentralizáltan szervezett tanulókörökben folyt. Az ideológiai anyag feldolgozása nem vizsgával, hanem egy záró konferenciával fejeződött be. Arra sem került sor, hogy bárkinek a munkaviszonyát megszüntessék, mert nem vett részt, a tanulásban.

Ezt követően valamennyi pedagógus részvételével megkezdődött *az SZKP történetének tanulmányozása*, melyet nevelőtestületi értekezletek keretében dolgoztak fel. (Csak az V. fejezetig jutottak, mert egy év múlva a továbbképzés rendje megváltozott.) Ez az esztendő volt a továbbképzés történetében a legradikálisabb: szakmai konferenciáról, vagy ideológiai szemináriumról hiányozni nem lehetett, a távolmaradók - indoklásra való tekintet nélkül – pótfoglalkozásokon voltak kötelesek részt venni.

Az 1956-os forradalmat követő két tanévben központilag előírt ideológiai továbbképzési anyag nem volt, de az Intézet ideológiai továbbképzési kötelezettsége változatlanul fennállt. Ennek két tanéven keresztül *nevelőtestületi ankétok* által tett eleget. A tanévenkénti négy alkalommal tartott ankét sorozat összefoglaló címe „A szocialista nevelés időszerű kérdései" volt. Ennek keretében a következő témák kerültek feldolgozásra: Az MSZMP művelődéspolitikai irányelvei; A szocialista erkölcsi nevelés; A szocialista hazafias nevelés; Az SZKP XXI. Kongresszusának néhány elvi kérdése; A világnézeti nevelés; Az MSZMP VII. kongresszusának anyaga; A gyakorlati életre, valamint a munkára nevelés kérdései. Ezeknek az ankétoknak a vezetői számára – ugyanúgy, mint a korábbi években a tanulókörök vezetőinek – az Intézet felkészítő foglalkozásokat tartott.

Az 1959-60-as tanévtől a minisztérium új, országos továbbképzési rendszert léptetett életbe. Ebben az ideológiai továbbképzésnek egymásra épített programot adott. Ennek a következő volt a lényege. Azok a pedagógusok, akik nem rendelkeznek kellő előképzettséggel ahhoz, hogy a marxizmus-leninizmus valamelyik tudományágát tanulmányozzák, *kétéves előkészítő* tanfolyamon vesznek részt. A többiek *alaptanfolyamként* elvégzik a marxizmus-leninizmus valamelyik tudományágának hároméves tanfolyamát. Az alaptanfolyamokra *kétéves továbbképző* tanfolyamok épültek. Az alaptanfolyamok résztvevőinek tanévenként vizsgázni kellett. A pedagógusok körében – mint azt már említettük – ismét nagy volt a felzúdulás, hogy nekik érdemjegyre vizsgát kell tenni, ezért a minisztérium ezt egy év múlva eltörölte, és csak egy összefoglaló beszámolóval kellett zárni az évet.

Az alaptanfolyamok befejeződésével új ideológiai továbbképzési szakasz kezdődött. Alapelvként megfogalmazódott, hogy az ideológiai továbbképzés legszínvonalasabb formája a *Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem (MLEE), ezért létre kell hozni ennek pedagógus tagozatát,* az állami ideológiai továbbképzésen belül pedig un. *szakosított továbbképzést* kell biztosítani. A MLEE Pedagógus Tagozata 1963. szeptember 1-jei hatállyal az Intézethez csatolva nyílt meg. 2 éves filozófia szakosító, 2 éves filozófia-pedagógia, 3 éves általános, 1 éves pedagógia szakkal. A későbbiekben kiegészült neveléslélektannal és esztétikával, valamint a „világnézetünk alapjai" tantárgy tanárait képző évfolyammal. Az állami ideológiai továbbképzés első kétéves *szakosított* tanfolyamai az 1964/65-ös tanévben indultak. Azok részére, akik sem a MLEE, sem az állami ideológiai továbbképzés szakosított tanfolyamain nem vettek részt, az Intézet megszervezte az *időszerű ideológiai kérdések* tanfolyamát.

A hetvenes évektől az állami ideológiai továbbképzés lassanként beépült a szakmai továbbképzés komplex gyakorlati szemináriumaiba, majd a rendszerváltozással a MLEE is megszűnt. Az ideológiai továbbképzés résszint tömegességéből, résszint gyakorta illúzióktól vezérelt anyagából és követelményeiből adódóan igen nagy megterhelést jelentett mind pedagógus kollégáinknak, mind az Intézetnek, melyet csak humánus szemlélettel, kollegiális szellemben lehetett a pedagógusokkal – ha nem is mindenkivel - elfogadtatni. Az Intézetben uralkodó szellem jellemzését jól szemlélteti egy volt munkatárs nyilatkozata. A hetvenes évek közepén nevelésszociológusként az Intézetben dolgozott *Solt Otília*, a rendszerváltás utáni első szabadon választott parlament egyik jelentős SZDSZ-es politikusa. A kilencvenes évek elején a Magyar Nemzet c. lap egy egész oldalas riportot közölt róla. A riporter többek között megkérdezte tőle, hogy sok munkahelye közül hol érezte magát legjobban. *A Fővárosi Pedagógiai Intézetben* – szólt a válasz, - *mert ott az értelmiségi létnek megfelelő körülmények között lehetett dolgozni, senki sem akadályozott kutatómunkámban, és szabadon publikálhattam a ...Budapesti Nevelőben.*

Új helyen

Megalakulásakor, 1912-ben – az Intézet az akkori Mária Terézia téri elemi iskola épületében került *ideiglenes* elhelyezésre. Fennállása alatt többször is felmerült annak igénye, hogy önálló épületben kapjon helyet, mert a három intézménynek – gyakorlóiskola, gyakorlóóvoda és az Intézet – egyre szűkebbnek bizonyult. A helyzet akkor kezdett kritikussá válni, amikor a Szeminárium megszűnése után a Fazekas Mihály Gimnázium is az épületbe kötözött. Az 1960-as évek végén már terv is készült egy 10 emeletes épületrész felépítésével a bővítésre. A gazdasági helyzet alakulása miatt azonban ez a terv sohasem valósult meg. Az *ideiglenes* elhelyezés végül 1995/96 -ban szűnt meg azzal, hogy az Intézet egy megüresedett szakközépiskola épületének átalakításával jelenlegi helyére, a VIII., Vas u. 10. szám alá költözhetett. A gyakorlóóvoda is új elhelyezést nyert a VII., Városliget fasorban, és a régi, de teljes mértékben átalakított és felújított épületben csak a Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorlóiskola és Gimnázium maradt. Az új épületben a korszerű technikai felszerelés nemcsak az Intézet dolgozóinak munkáját könnyítette meg, hanem megteremtődtek a ma már nélkülözhetetlen *informatikai továbbképzés* feltételei is.

Az utolsó évtizedben a *szolgáltató jelleg* domborodott ki az Intézet munkájában, és ez erősítette kapcsolatát mind a fővárosi oktatási irányítással, mind a főváros pedagógusainak minden rétegével.

Irodalom

-Jáki László: Fővárosi iskolaépítési program; Budapesti Nevelő, 1986. 2. sz. 3-11. o.
- Hunyadi Zoltán: Budapest elemi népiskoláinak 1913-ban kiadott helyi tanterve; Budapesti Nevelő, 1987. 1. sz. 35-60. o.
- Weszely Ödön: A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium; Bp., 1912.
- Kertész Ödön: A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium első két évtizede; Pedagógiai Szemle, 1960. 532-543. o.

- Bihari Mór-Bors András-K. Bartos Erzsébet-Kelen Jolán: Hozzászólás „A Pedagógiai Szeminárium első két évtizede" c. cikkhez; Pedagógiai Szemle 1960. 1036-1038. o.
- Jankovits Miklós: Harmincéves a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium; Néptanítók Lapja, 1942. 160-163. o.
- Ujlaki Andor:Harminc éves a fővárosi pedagógiai szeminárium; Nemzeti Újság, 1942. febr. 17.
- Lenkei István: A Pedagógiai Szeminárium gyakorlóiskolája; Gyermekvédelem, 1938. 8. 10. 11. szám.
- Pákozdi Károly: A budapesti fővárosi pedagógiai szeminárium sikere; Egészség, 1913. 251-254. o.
- Pásztor József: A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium munkája; Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 1959. 689-702. o.
- Hunyadi Zoltán: Hetvenöt éves a Fővárosi Pedagógiai Intézet; Köznevelés, 1987. április
- Hunyadi Zoltán: A hetedik évtized; Budapesti Nevelő, 1982. 2. sz. 21-34. ó.
- Kóczián Béláné: A nyolcadik évtized; Budapesti Nevelő, 1992, 1. sz. 14-22. o.
- Mann Miklós - Hunyadi Zoltán - Lakatos Zoltánné: A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium története; Bárczy István Könyvtár, 3. FPI, 1997.

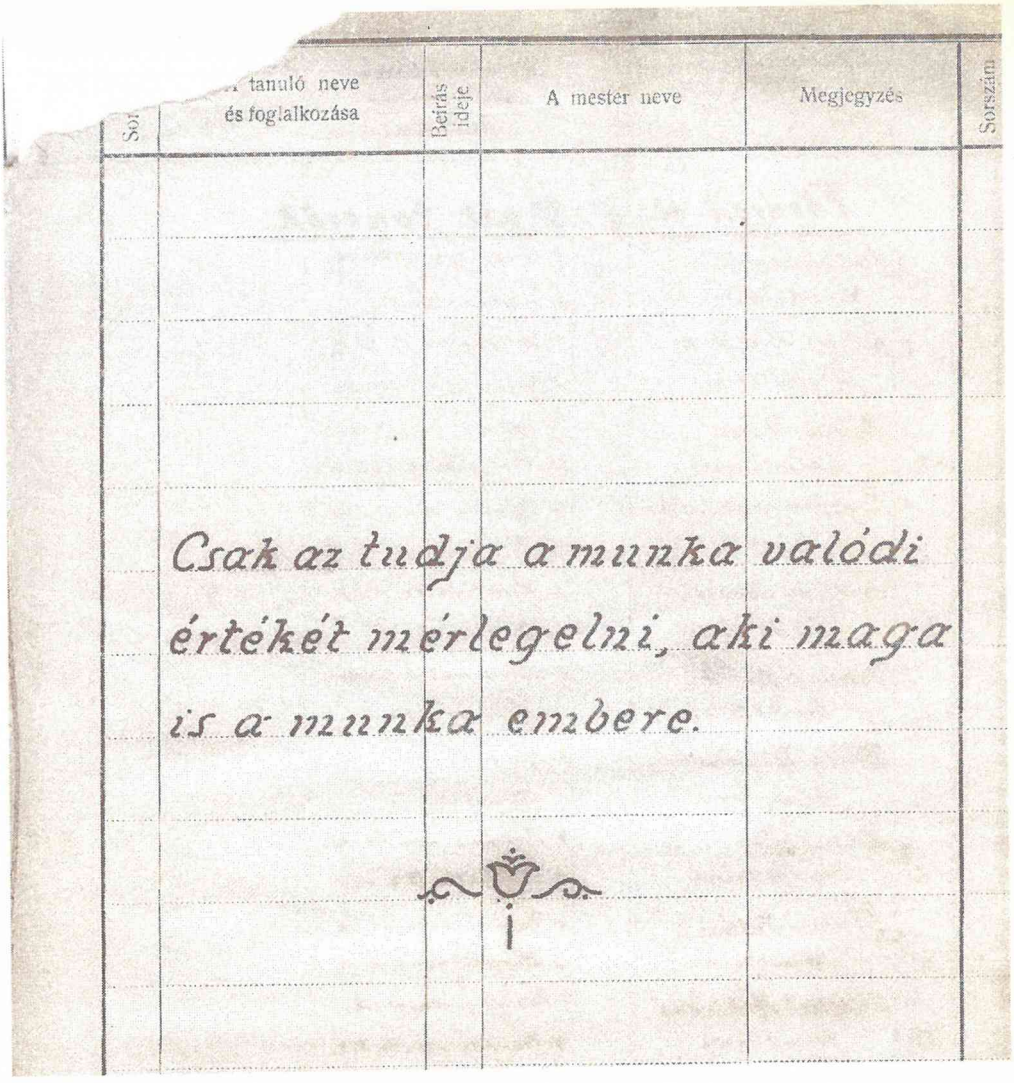

Sor	A tanuló neve és foglalkozása	Beírás ideje	A mester neve	Megjegyzés	Sorszám

Csak az tudja a munka valódi
értékét mérlegelni, aki maga
is a munka embere.

A múltban íródott, de a mának is szól...

SZÉKESFŐVÁROSI PEDAGÓGIAI SZEMINÁRIUM

..... sz.

Alulírottak igazoljuk, hogy

..... úr / úrhölgy

..... tanító / tanár *a Székesfővárosi Pedagógiai Szemináriumban, az* ..... *tanévben az iskolai munka- (slöjd-) tanítótanfolyamot szorgalmasan látogatta, gyakorlati munkájában résztvett és a megfelelő elméleti ismeretekben tájékoztatást nyert.*

Jelen bizonyítvány tulajdonosa a föntiek alapján az iskolai munkatanfolyam ~~bevezető — kezdő — évfolyamának agyag-, papír-, fa- és fém-~~ vegyesanyagu módszeres *munkakörét lelkiismeretesen elvégezte.*

Budapest, 19 ..... *hó* .....

..... igazgató, tanfolyamvezető

..... tanfolyamvezető

..... tanfolyamvezető

..... tanfolyamvezető

tanügyi főt. egyet. rk. tan., Főv. Ped. Szem. igazg.

Székesfővárosi házinyomda 1928 — 2287

PEDAGÓGIAI ÉS TANKÖNYVKIÁLLÍTÁS
BUDAPEST 1927

Gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr védnöksége alatt Budapesten 1927. év június havában rendezett Pedagogiai és Tankönyvkiállításnak a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiküldött bizottsága

A BUDAPESTI
Mária Terézia-téri közs. gyak.

iskolát a kiállításon bemutatott értékes munkáinak elismeréseül ezzel a dícsérő

OKLEVÉLLEL

tüntette ki // Budapesten, 1927. év június havában

a bizottság elnöke

a bizottság tagjai

A VENDÉGKÖNYV

Foki Tamás

Vendégkönyv

„A vár ereje nem a kövekben van, hanem a védők lelkében!" (Gárdonyi Géza)

90 évvel ezelőtt valakinek eszébe jutott, hogy a frissen alapított Pedagógiai Szemináriumnak egy vendégkönyvet kellene nyitni. Optimizmusa békebeli volt. Távlatos. Talán automatikus is, hiszen a boldog békeidők éveiben majdnem mindenre így készülnek korszerűen, de megfontoltan; reformeszméktől lelkesültem, de reális célokra törekedve.

Valaki elment a papírkereskedésbe és megvette. Legyen tartós, de ne legyen hivalkodó! És ne legyen túl drága sem! - mondták volt neki. Azóta megvan. Írtak bele nevesek és névtelenek, hírességek és azóta elfelejtettek. Japántól Helsinkiig és Sárospatakitól Pécsig.

Gondos kezek bejegyezték, ha az intézmény neve (és persze sokszor a rendeltetése is átalakult:

pl. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium a 90.169/1945-VII. sz. rendelettel átalakult Neveléstudományi Intézetté; 1945. augusztus 17-én. Vagy: az intézményt közös igazgatás alatt újjászervezték. Fővárosi Tanács VB. Oktatási Osztályának Szakfelügyeleti és Továbbképzési Csoportja, valamint Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium nevén, 1962. Vagy a Fővárosi Tanács VB 563/1971. Sz. 1962 határozata alapján az intézet új neve FPI, 1972. január 1-jétől.

A könyv azonban ugyanaz maradt! Érthetetlen! A jogfolytonosság mellett a falak között élők valamiféle szellemi folytonosságot éreztek?

Valószínűleg, hiszen „A vár ereje nem a kövekben van, hanem a védők lelkében."

És most lássunk néhány érdekes bejegyzést!

Az első negyedszázadban a Szeminárium sikereit belföldön éppúgy elismerik, mint külföldön. Sorra látogatnak az ország különböző tanítóképzőiből és iskoláiból a szemináriumfoglalkozásaira.

- „1913. november 10-én a Katolikus Tanítók Országos Bizottsága" – 38 fő Szombathelytől Nagyszebenig

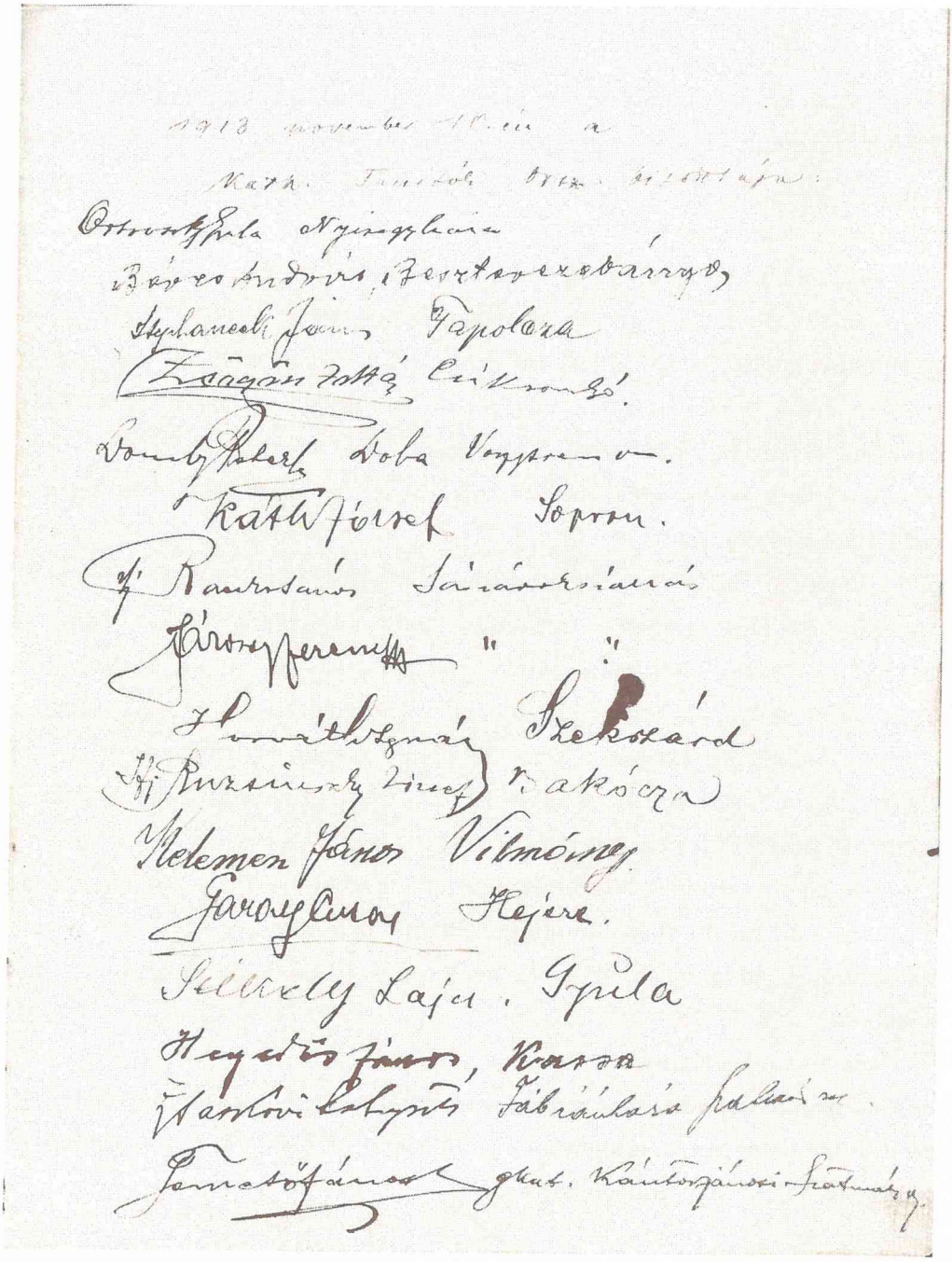

1913 november 10-én a

Kath. Tanítók Orsz. bizottsága:

Ostrovsky Gyula Nyíregyháza

Bárcsándor, Besztercebánya

Stychanecki János Tapolcza

Zsögön Zoltán Csikromkó.

Domby Peterke Doba Vozytsenon.

Kath József Sopron.

Sj Rauchsánor Sárároksiallás

Jároszy Ferenc " "

Horváth Ignác Szekszárd

Sj Ruzsinszky József Rakócza

Kelemen János Vilmány

Garay Ciron Hejcze.

Szilkely Lajos. Gyula

Hegedüs János, Kassa

Szarkovi Lehyszt Fábiánháza Szabadszer.

Temesőfánosi Kat. Kántorjánosi Szatmány

Dr Georg Kerschensteiner – München
am 19. März 1914.

Martha Trachsler, Sekr. des kant. bernischen Komitees
für notleidende Kinder in Ungarn.

Vienne Dovet Directeur de l'Institut J. J. Rousseau
professeur à l'Université de Genève

14 Avril 1923.

Vishinu Shivdasani, Hirabad, Hyderabad (Sind)
India

24. June 26.

Ad. Ferrière. Directeur adjoint du Bureau international
d'Education de Genève. 20. XI. 28.

11. 11. 29

Dr Hermann Luppe, Oberbürgermeister v. Nürnberg.
Dürr, Stadtrat in "
Dr Heß
Prof. Egelsehr Stadtrat. Oberstudiendirektor
Bauschule Nürnberg
Walter Möhring Oberstudiendirektor
Nürnberg.
Hans Kaiser Studien-Referendar
München Bergmann-Str. 35/10

• Georg Kerschensteiner - München, 1917"

- 1914. május 20. - Sarajevo

1914. évi május Eró 20.

Spiry Sándor, Sarajevo,
tanítóképezdei tan.

- A soproni evangélikus tanítóképző ez évi V. osztályának látogatása 1936. szeptember 25-én"

A soproni ev. tanítóképző-intézet ezévi V. osztályának látogatása
1936. szept. 25.-én.
Dr Gárdonyi Zoltán. Dégazdatány

- „A miskolci izraelita tanítóképző intézet két tanára – 1936. X. 3."

A miskolci izr. tanítóképző-intézet
2 tanára
1936. X., 3.

- „Az ungvári görög katolikus tanítóképző 65 növendékével – 1939. május 8."

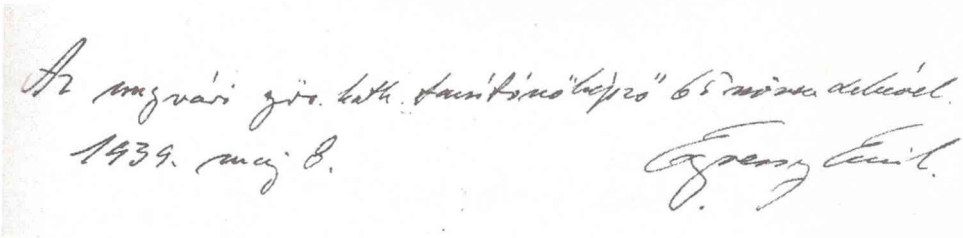
Az ungvári gör. kath. tanítóképző 65 növendékével
1939. máj. 8.

- „A Budapest VII. ker. áll. Tanítóképzőintézet V. éves növendékei (41 fő) egy szaktanár és 2 gyak. Isk. tanító vezetésével tanításokat hallgattak és megtekintették a különböző gyűjteményeket, hálás köszönettel fognak emlékezni a sok szép tanulságra, amit merítettek – 1942. április 11.„

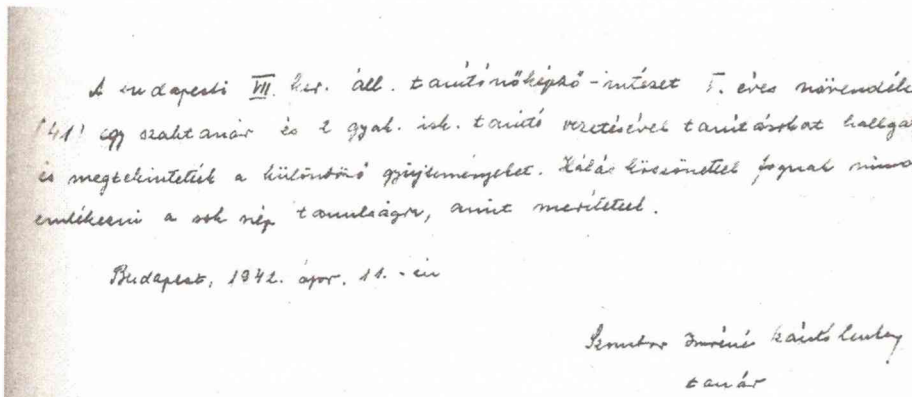
A budapesti VII. ker. áll. tanítóképző-intézet V. éves növendékei (41) egy szaktanár és 2 gyak. isk. tanító vezetésével tanításokat hallgattak és megtekintették a különböző gyűjteményeket. Hálás köszönettel fognak mindig emlékezni a sok szép tanulságra, amit merítettek.

Budapest, 1942. ápr. 11.-én

tanár

Külföldről is a szakmai érdeklődés a meghatározó.
Egészen erősek a japán kapcsolatok (a Tokiói Keio Egyetemről a különböző pedagógiai tanszékekről, japán iskolákból. Feltűntek a német (Berlin, München, Nürnberg) mellett az angol, a finn, a holland, sőt az amerikai látogatók is. A törökországi elemi és középiskolai tanítók és tanárok

látogatása alkalmából szép (latin betűs!) török nyelvű emléksorokat

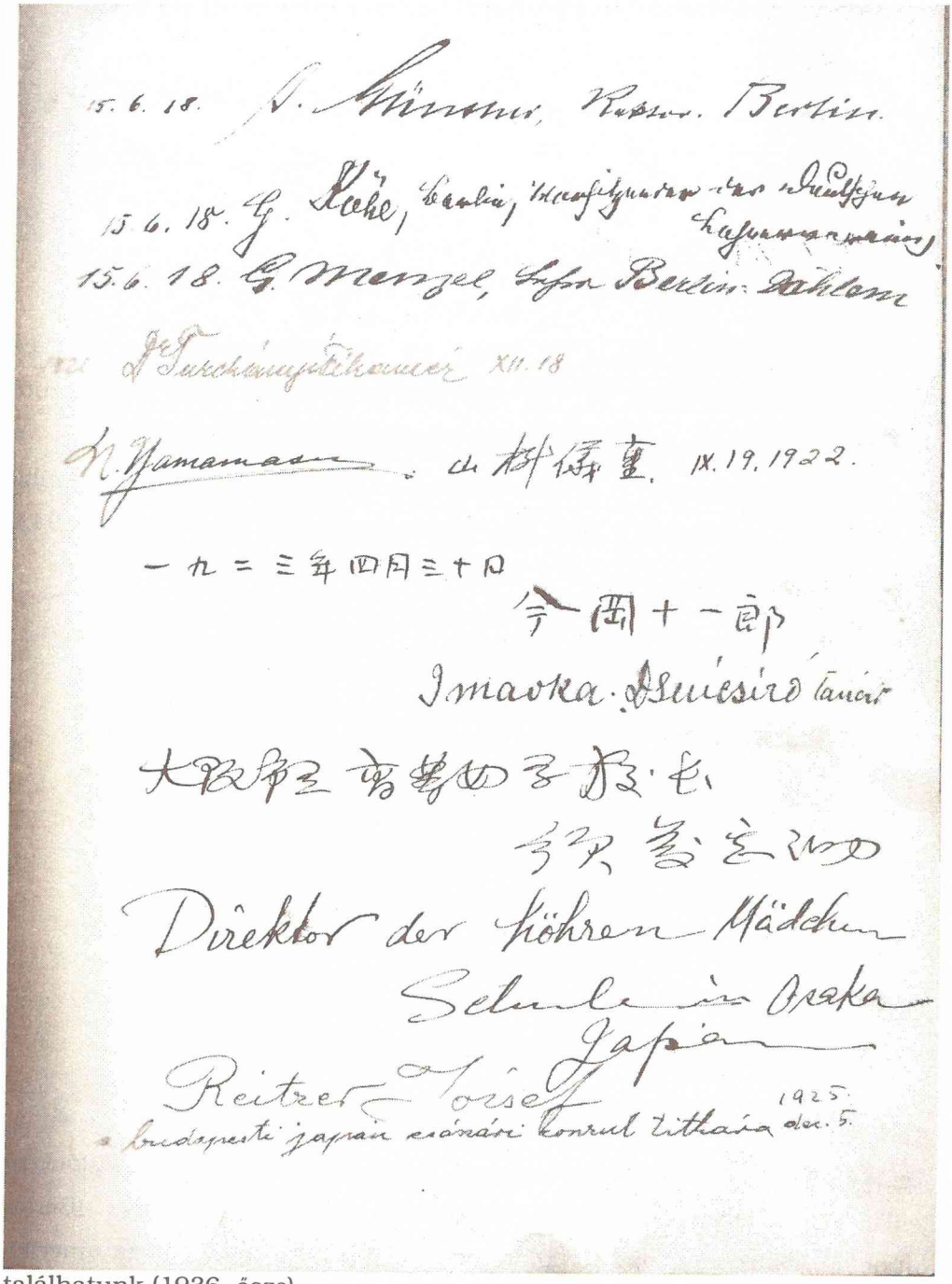

találhatunk (1936. ősze)

26.12.1981

S. Kobayashi

Tokio Higher Normal School

東京高等師範学校

小林佐源治

東京高等師範學校訓導

小林佐源治

Sagenji Kobayashi

Der Lehrer
der höheren Lehrerbildungsanstalt
zu Tokyo

DR. JUR. K. OKUMURA
DIREKTOR DER FORSCHUNGSABTEILUNG IN NAGOYA

JAPAN

- És egy beírás 1936-ból:
  „Mária Montessori – Itália"

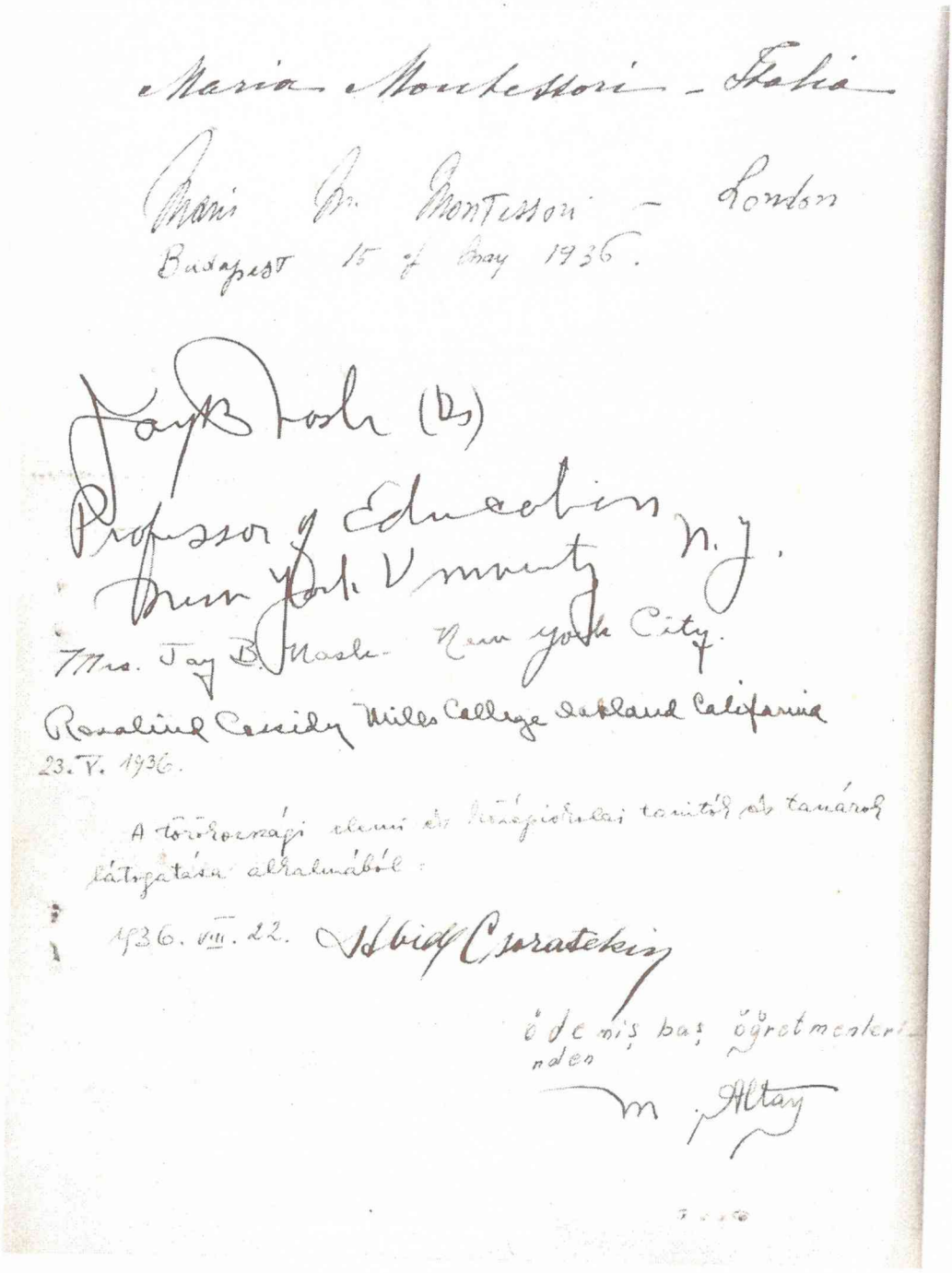

Maria Montessori – Italia

Maria M. Montessori – London
Budapest 15 of May 1936.

Jay B. Nash (Ds)
Professor of Education
New York University N.Y.

Mrs. Jay B. Nash – New York City.

Rosalind Cassidy Mills College Oakland California
23. V. 1936.

A törökországi elemi és középiskolai tanítók és tanárok látogatása alkalmából:

1936. VIII. 22. Hibid Csorasekin

ödemiş baş öğretmenlerinden

M. Altay

A háborús évek után megszaporodnak a cirill betűs mondatok. A moszkvai pedagógus küldöttségek mellett persze a környező országok (bolgár, csehszlovák, kelet-német) pedagógiai szakemberei is kifejezik elismerésüket. „1957. december 20.-án az Intézet ünnepéllyel köszönti a 75 éves Kodály Zoltánt."

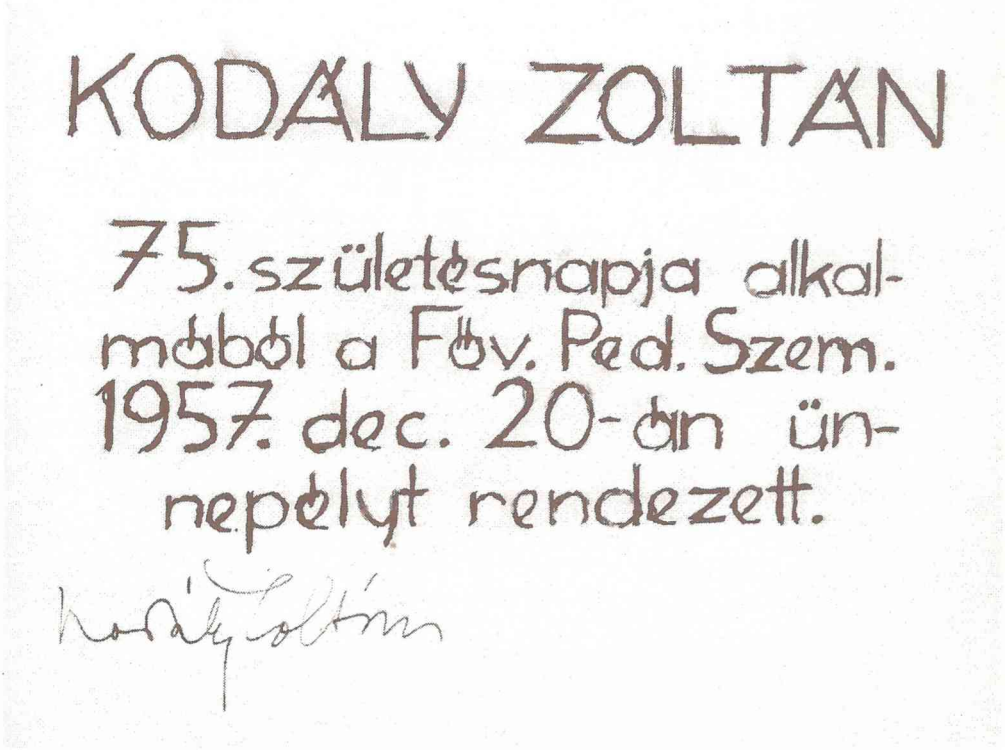
KODÁLY ZOLTÁN

75. születésnapja alkalmából a Fův. Ped. Szem. 1957. dec. 20-án ünnepélyt rendezett.

Kodály Zoltán

A hatvanas évektől újra kiszélesednek kapcsolatok. A szocialista országok vendégeinek bejegyzései mellett megjelennek a köszönő, üdvözlő sorok a nagyvilág minden tájáról: Kanadából és Chiléből, Japánból és Angliából. Elmaradnak viszont a népes magyar tanárküldöttségek, hiszen az intézet szerepe is megváltozik. A külföldiek lelkes sorai az itt folyó munka színvonalát minősítik:

- „Szívélyes köszönet a közös problémákról folytatott nagyon izgalmas, érdekes beszélgetésért."
  Peter Schnek a bécsi Pedagógiai Intézet igazgatója

- A gyakorlóiskoláról:

  „Nagyon értékes élmény volt egy ilyen híres iskolát meglátogatni, s az igazgatóval a matematikaoktatásról beszélgetni."
  Sweddo a glasgow-i egyetemről

- „Nagyon köszönöm a meghívást, és reményteli várakozással tekintek egy eljövendő együttműködés elé az intézmények között."
  Anton Ruigten a CITO igazgatója - 1994

- „A Maxwell Iskolából (Syrakusa Egyetem - USA) azért jöttünk, hogy a Civitas projektet tanulmányozzuk, és nagyon élveztük a gyerekek kerámiából és rajzaiból összeállított kiállítást." - 1999.

Ami a felsorolásból kimaradt, de számunkra értékes és különleges...

- Tanévzáró értekezlet névsora 1962-ből
- Jó kívánságok a "következő 90 évre"...
- A Mesterkurzus mestere - Herskó János filmrendező
- A Diák Közéleti Politikai Műhely Mesterkurzusának díszvendége - Göncz Árpád

A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium dolgozóinak tanévzáró értekezlete.

1962. júl. 6. — Jelen voltak:

VENDÉG KÖNYV

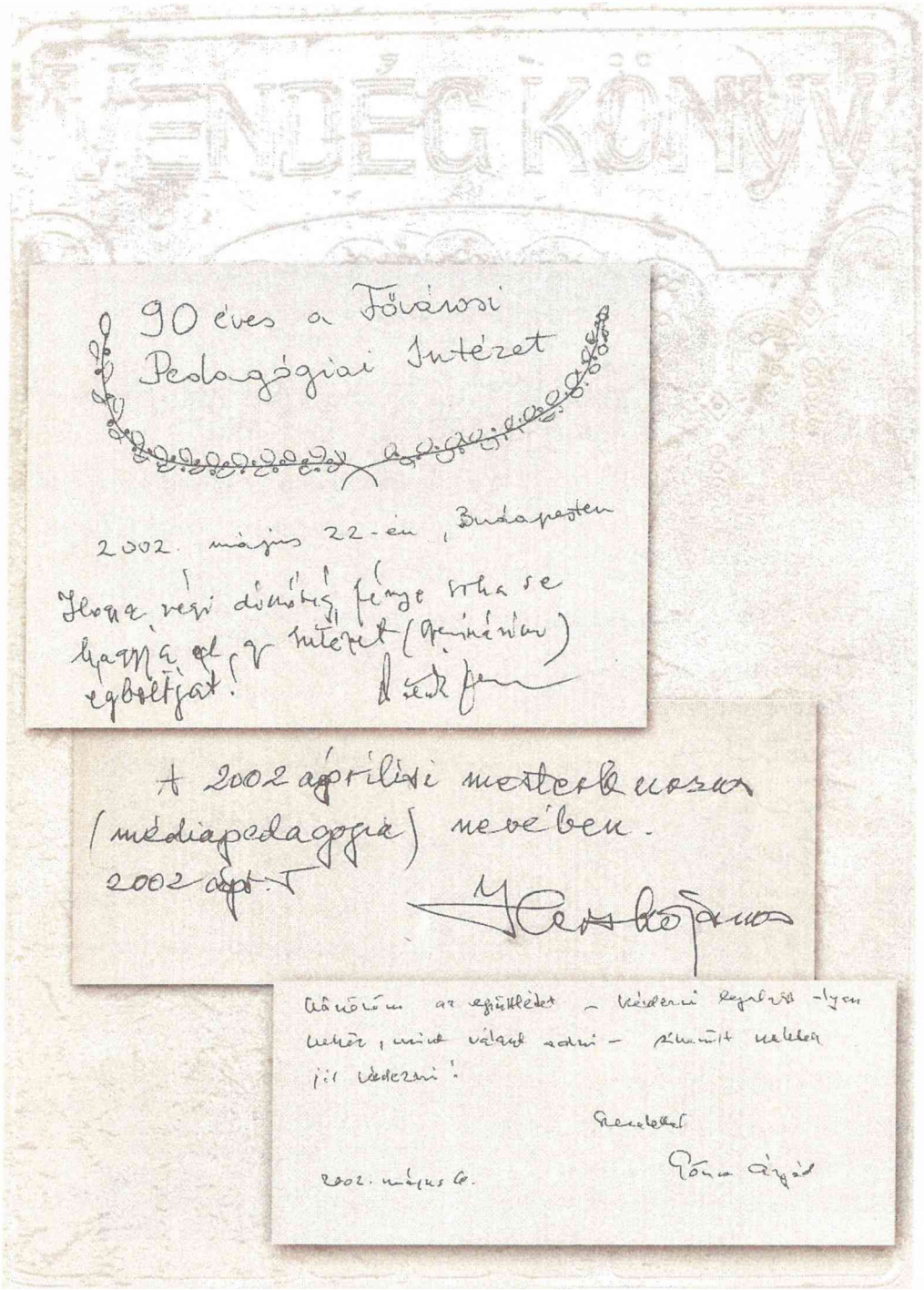

90 éves a Fővárosi
Pedagógiai Intézet

2002. május 22-én, Budapesten

Hogy régi diszőrig fénye soha se
hagyja el az intézet (szemináriu)
egboltjat!

A 2002 áprilisi mesterkurzus
(médiapedagógia) nevében.
2002 ápr. 5

Köszönöm az együttlétet – kérdezni legalább olyan
nehéz, mint választ adni – sikerült nekem
jól kérdezni!

Szeretettel

2002. május 6.

FŐVÁROSI PEDAGÓGIAI SZEMINÁRIUM

Látogatási bizonyítvány

Minta úr
úrnő

a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban az 19 /19 . iskolai évben

a következő $\frac{\text{előadásokat}}{\text{tanfolyamokat}}$ látogatta.

az isk. munkaoktató tanfolyamon:

1., fa- és fémmunkák kezdő csoportja,

2., agyag- és papírmunkák haladó csoportja,

3., módszeres munkacsoport,

4., napközi-otthon vezetők munkacsoportja

Budapest, 19 hó n.

tanügyi főtanácsos, egyetemi rk. tanár,
igazgató,
a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium vezetője